

ADATOK A XIX. SZÁZADBELI SZEGEDI FRANCIA CSALÁDNEVEK TÖRTÉNETÉHEZ*

Írta: PALÁSTI LÁSZLÓ

A szegedi Állami Levéltár XIX. századi helyi vonatkozású anyagában előforduló családnevek között az előző századi helyzethez hasonlóan szintén nagy számban szerepelnek idegen családnevek.* Ezeknek többségét német és szláv családnevek alkotják, utánuk sorrendben — a XVIII. századinál már lényegesen nagyobb arányban — francia családnevek következnek. Ez utóbbiakat a XVIII. századi levéltári anyagban ránk maradt francia családnevekkel ellentétben nemcsak arányszámuk jelentős megnövekedése, hanem a névanyag összetétele terén mutatkozó különbség is jellemzi. Ugyanis a XIX. századi francia családnevek néhány kivételével mind olyanok, amelyek a fennmaradt levéltári anyagban először szerepelnek.

Felmerül a kérdés, mi a magyarázata a francia családnevek ezen újabb, az előző századinál lényegesen nagyobb arányú megjelenésének egy olyan városban, mint Szeged, ahol nem mutatható ki franciáknak olyan méretű betelepülése, amilyen a német és szerb lakosok esetében állt fenn.

Mielőtt erre a kérdésre feleletet adnánk, vessünk előbb rövid pillantást a századeleji Szeged lakosságának nemzetiség szerinti megoszlására és azokra a tényezőkre, amelyek a város gazdasági, társadalmi, kulturális fejlődésében és egyúttal a családnevek összetételének alakulásában is a század folyamán fontos szerepet játszottak.

Szeged lakossága a XIX. század elejére jelentékenyen megnövekedett. Az 1805. évi országos adóösszeírás szerint, mely a valóságos lélekszámnál kevesebb lakost mutatott ki, a város népessége 25 347 főre rúgott. Az előző időkben történt betelepülések eredményeként a XIX. század elején is tekintélyes számú német és szerb elem foglalt helyet a lakosság körében. Erről tanúskodik az 1850. évi népszámlálás is, amelynek adatai szerint a század derekán még mindig 890 német és 587 szerb s szlovák (zömében szerb) lakos élt Szegeden [1]. Jellemző, hogy 1800-ban a »Palánkban lakó Magyar Adózók sajnosan« panaszkodtak a palánki leányiskola Frank Terézia nevű tanítónője ellen, aki a szülők panasza szerint nem tudott magya-

* A XVIII. századi előfordulásokra nézve ld. Szegedi Ped. Főisk. Évk. I., 41—52.

rul. Helyette olyan tanítónő alkalmazását kérték, »aki mind a két nyelven taníthatna« [2].

Szeged a XIX. században is jelentős mértékben tovább fejlődött, bár a város életében gazdasági és egyéb téren a század folyamán több alkalommal is komoly nehézségek álltak elő, így a francia forradalmi, majd a napóleoni háborúk, a többször visszatérő inség, az 1879. évi árvíz-katasztrófa stb. következtében.

A fejlődés folyamán szaporodtak a közigazgatási, rendészeti, törvénykezési teendők. Ennek következtében szükségessé vált újabb városi vagy állami hivatalok, intézmények szervezése, illetőleg a meglévők fejlesztése, és ezzel párhuzamosan megfelelő számú személyzet alkalmazása. A városban egyébként továbbra is állandó helyőrség állomásozott, amelynek kötelékében tekintélyes számú idegen katona is teljesített szolgálatot.

A város lakosságában a polgárisodás nyomán a kézműipart űzők száma is jelentősen nőtt. Az 1799. esztendőben a szegedi összes mesterelemek száma 700 volt. Ez a szám az 1830. évi összeírás alkalmával már — az iparos »legényeket« és iparos tanulókat is beleértve — 2654-re emelkedett [3]. Az 1870-ben tartott népszámlálás szerint abban az időben Szegeden az iparral foglalkozottak száma összesen 4767 főt tett ki, azonban az önálló iparosok száma 995-re esett vissza. Ekkor már több gyár és ipartelep működött Szegeden. A kereskedelmi és forgalmi viszonyok fejlődése terén új szakasz kezdődött a gőzhajózásnak 1845-ben történt rendszeresítésével, később pedig a vasúti közlekedés megindulásával.

Szeged városa kulturális téren is jelentős fejlődésen ment keresztül a XIX. században. Már a század elején könyvnyomda létesült Szegeden, a második felében ezt újabb nyomdák alapítása követte. A Grün-nyomdának a század elején történt létesítése után csak több évtized után került sor az első helyi lap kiadására, amelyet a század második felében több helyi lap megjelenése követett. A város kulturális életében nagyjelentőségű eseményt jelentett az állandó színház megnyitása, újabb iskolák, nevelőintézetek, zenede létesítése, közkönyvtár felállítása.

Az előzőekben vázolt körülmények magyarázzák annak a nagyobb méretű betelepülési folyamatnak okát, amelynek következtében a betelepültek révén a Szegeden használatos családnevek annyi újabb idegen családnévvel egészültek ki.

A betelepültek között külföldiek is voltak, azonban az előző századhoz viszonyítva már jóval kisebb mértékben. A legnagyobb részük a század első felében jött Szegedre, és legtöbbször iparos volt. Közülük sokan végleg Szegeden telepedtek le és a »befogadott« polgárok névjegyzékeinek tanúsága szerint a város polgárai közé is felvételt nyertek, mint pl. Basilius Danne, akinek nemzetiségére vonatkozóan az 1809 és 1811 között befogadott polgárok jegyzékében ez a bejegyzés szerepelt: Germanus.

Az ország közeli vagy távolabbi vidékeiről betelepültek egy részét a számukra kedvezőbbnek mutakozó munka-, ill. kereseti lehetőségek vonzották Szegedre, mások pedig mint állami vagy egyéb alkalmazottak, áthelyezés útján kerültek a különböző új intézményekkel gyarapodó városba. Tekintélyes számban jöttek Szegedre iparostanulók is, különösen a Bánáttól és Bácskából, hogy az igen jó hírnévnek örvendő szegedi iparosok mel-

lett sajátítsák el jövődó mesterségüket. A szegedi középiskolák tanulói között szintén nagy számban voltak vidéki tanulók az ország különböző részeiből, főként az etnikailag heterogén lakosságú Bánátból és Bácskából. A Szegeden iskoláztatott délvidéki tanulók között, amint azt a régi iskolai anyakönyvek bizonyítják, igen nagy számban voltak nem magyar anyanyelvűek is. Ugyanis sok délvidéki nem magyar nemzetiségű szülő is előszeretettel taníttatta gyermekeit Szegeden, melynek iskolái közül a gimnáziumban a tanulók többsége általában vidéki volt, s az iskolának több olyan idegen családnevet viselő tanulója is akadt, akik külföldön születtek. A Szegeden tanult iparos vagy középiskolai tanulók közül többen később Szegeden telepedtek le.

A helybeli Állami Levéltár XIX. századi szegedi vonatkozású anyagában előforduló idegen családnevek között, amint erre már utaltam, a XVIII. századinál már lényegesen nagyobb arányban szerepelnek francia családnevek. Ezek között azonban csak kevés akad olyan, mely francia nemzetiségűek letelepedése révén hoñosodott meg Szegeden, annak ellenére, hogy városunkban sem előzőleg, de sem később nem tartózkodott annyi francia, mint a XIX. század elején. Ezek a franciák túlnyomórésztben a francia forradalmi, majd pedig a napóleoni háborúk idején mint hadifoglyok vagy mint szökevények kerültek Szegedre. Minthogy ezek szegedi tartózkodására vonatkozóan városunk történetével foglalkozó eddigi munkákban semmiféle adat nem található, helyénvalónak látszik, hogy dolgozatomban erre a kérdésre a lehetőség adta keretek között kitérjek.

A francia forradalmi háborúk idején, amint azt már egy másik dolgozatomban röviden ismertettem [4], Szegeden is sor került a francia forradalmi hadsereg fogságba esett katonáinak elhelyezésére. Közülük elég sokan haltak meg Szegeden. Az 1793. évi december hó 4-e és 1794. évi december hó 31-e közötti időben elhalálozott francia hadifoglyok száma, amint azt közöltem, meghaladta a 150 főt. Valamennyinek nevét az 1788 és 1825 közötti időben vezetett halotti anyakönyv őrizte meg [5]. Ebben az anyakönyvben 1795. évtől kezdve elhalálozott francia hadifogoly neve nem szerepel. Ennek az az oka, hogy 1795-től kezdődően a belvárosi (palánki) r. kat. plébánián külön anyakönyvet kezdtek vezetni a katonákról, köztük a francia hadifoglyokról [6]. Ennek adatai szerint 1795. január 1-e és 1800. március 28-a között 199 francia hadifogoly halt meg Szegeden. Az 1800. évben elhaltak közül személynél — az eredeti bejegyzések ortographiájával — a következők nevét közlöm: Michel Bissosse, Louis Laurat, Denie Jacob, Louis Salle, André Veroup, Joseph Losset, Francois Aubert, Antonie Guibert, Louis Dullon, Joseph Payron, Francois Ravond, Pierre Claire, Jean Marteaux, Bertran Laporthe, Pierre Loquet, Piere Degard stb.

A Napóleon császársága ellen viselt háborúk idején az osztrák hadvezetőség ismét nagy számban helyezett el francia hadifoglyokat Szegeden. 1809 május havában a városi tanács arról kapott értesítést, hogy »155 Francia és Bavarus hádi foglók vagynak utban«, később pedig a szegedi várparancsnok jelentette a tanácsnak, hogy »ide 700 francia foglók 47 tisztyükkel ismét utban légyenek, kiket a Nagy Kaszármában kívánna bé-helyeztetni, kérvén, hogy a mi szükségek elől-fordulnának, a Tanács segedelmére lenne« [7].

A városnak nagy gondot okozott a foglyok elhelyezése. Ezért 1809-ben, amikor »Számosabb Frantzia Foglyok e Városban érkezvén, s maradásukat további rendelésig itten tartván«, a város vezetősége arra kérte a »feő Provincialis Commisarius«-t, hogy ezeket a foglyokat »Dorosmára és a körül lévő kun Helységekre utasítsa« [8]. A foglyok nagy számáról tanúskodik Szeged város vezetőségéhez 1809-ben intézett azon felsőbb rendelkezés is, mely szerint »számosabb e Városban érkezendő Frantzia fogloknak őrzésire Balázs kapitány által kivántató őr állók állitatassanak a Polgárságbul« [9].

1813-ban ismét újabb hadifogoly-szállítmányok érkezéséről olvashatunk a tanácsjegyzőkönyvekben. Ezerszámra szállították a hadifoglyokat Szegedre, ill. Szegeden át a Bánátba [10]. Több alkalommal nagyobb számban érkeztek Szegedre hadifogoly tisztek is, így 1813. december 18-án 80, december 30-án pedig 67 »stabalis és Feő« francia tiszt, 1814. január 10-én pedig újabb 30 fő [11].

A foglyokat Szegeden a »Casarmákban és Casamatákban« szállásolták el [12], a betegek elhelyezésére vonatkozóan egy több ezer főből álló hadifogoly-szállítmány érkezéséről szóló felsőbb rendelkezés 1813-ban pedig úgy intézkedett, hogy az esetleges betegeket a »Tiszaparti Ispotályban«, ha oda nem férnének, akkor a város legszélső házaiban kell elhelyezni a lakók előzetes kitelepítése után [13].

A napóleoni háborúk idején Szegedre szállított francia hadifoglyok közül többen haltak meg városunkban. Az anyakönyvi bejegyzések szerint 1809-ben 3, 1814-ben pedig 33 francia hadifogoly halt meg, összesen tehát 36 fő. Az 1814-ben meghalt foglyok közül — az eredeti bejegyzés orthographiájával — a következők nevét közlöm szemelvényül: Franciscus Lemoan, Marle Forr, Jacobus Broky, Glod Francois, Joannes Soven, Joan. Bap. Schiroden, Sandele Jacona, Josephus Formie, Pier Dominic Paul, Silven Pontio, Louis Bonno, Piere Noel, D. Henricus Labor, Ettienne Orliat, Ettien Salvý, Fontaine Duplex, Jean Bapt. Chauchon, Jacob Muchadel, Louis Guisel stb.

A napóleoni háborúk idején Szegeden elhalálozott francia hadifoglyok száma (36) kevésnek látszik a városban elhelyezett francia hadifoglyok nagy számához viszonyítva. Feltehető, hogy az elhalálozásoknak nem minden esetben maradt anyakönyvi nyoma, különösen a katonák tömeges elhalálozásának idején, pl. 1809-ben [14]. Akármint is állt a helyzet, az tény, hogy Szegeden a francia forradalmi, majd pedig a napóleoni háborúk idején anyakönyvileg kimutathatóan majdnem 400 francia hadifogoly halt meg. Ezeket az úgynevezett Katona-temetőben temették el, melyet az ott nagy számban eltemetett franciákról Franczia foglyok temetőjének, vagy egyszerűen Franczia Temetőnek is kezdtek nevezni. Ezzel az elnevezéssel még az 1837. évi tanácsjegyzőkönyvekben is találkozunk [15].

A magyar nép, amint arra már egy másik dolgozatomban rámutattam [16], nagy rokonszenvet tanúsított a francia forradalmi hadsereg hadifogolysorsra jutott katonáival szemben. Ugyanezt lehetett tapasztalni országszerte a napóleoni háborúk idején is. A magyar nemesség fegyverbe szállt Napóleon ellen, s nem élt az Ausztriától való elszakadás lehetőségével, amelyet Napóleon ajánlott föl 1809-ben Bécs elfoglalása után, a magyar nép viszont nyíltan kifejezést adott a foglyokkal szemben érzett részvétének és rokonszenvének. Szeged lakossága is barátsággal viseltetett a francia foglyokkal

szemben, ugyanakkor a Helytartó Tanács 1813-ban a város vezetőségének a következőket rendelte el: »mivel a Frantzia Foglyok a Népet a Háborúnak veszedelmes végezetével és maguk Népe sokaságával rémitik, kémlelőket tesznek, sőt el illantani szándékoskodnak, parantsolja, hogy ha efféle Frantzia Tisztek e Városban jövendenek, azok munkálkodásaira, Beszédjeikre, társalkodásaikra levellezésekre, vagy szökdösésre vigyaztasson jelentés adatason, sőt ha valami gyanús tapasztaltatik rendkívül is feljelentessen...« [17]. A foglyok a városban a lakosságtól háborítatlanul jártak-keltek. Ez tűnik ki az 1814. évi tanácsjegyzőkönyv következő megállapításából is: »Bé-mondattatván, hogy az itten lévő Francia fogol katonák nem csak bent a városban leg nagyobb szabadgyában széjjel járkálnak, hanem az messze terjedt Város leg szélső korcsmaiban éjjelenként-is tapasztaltatnak, sőt a Városon kívül a szántó földeken magányosan ki csellegnek, ezen szabadságnak okát, s ily bátor széjjel járkálásoknak czélját és környülállásait Dianovszky Jóseff kapitány úr szorossan minél előbb meg fogja vizsgálni és béjelenteni« [18].

Amikor a város vezetőségének nem állt módjában 1814-ben a francia foglyok közül »a hideg, utazás és koplalás miat megnyomorodtaknak« segítséget nyújtani, a lakosságot kérte fel adakozásra [19].

A beteg foglyok megdöböntő sorsáról és a szegedi lakosság körében a francia foglyok iránt megnyilvánult részvétről tamúskodik Kováts István kéziratban levő önéletrajzírása is. »Anyám beszélte, írja Kováts István, hogy 1811-ben mikor még ő leány volt, igen sok idegen fogoly katonát hoztak Szegedre; ezek nem más mint Francia hadi foglyok lehettek. — E katonák mind igen nagy, erős és szálás emberek voltak s a várban helyeztettek el, míg a betegeknek külön volt építve egy betegház a vashídon felül, s ott tartották őket. Volt akkor külön katoná temető is, hol jelenleg az árvaház van; s beszélte anyám, hogy számtalanszor megsiratták ez idegeneket, amiért az Osztrák katonák oly kegyetlenül bántak velök. Még meg sem halt az illető, s a nagy melegbe csak elájult s így ötöt-hatot felhánytak egy kocsira és elevenen eltemették őket, mi abból állt, hogy egy nagy négyszögletű gödröt vízig kiástak és oda behányták őket. A hűvös víztől aztán sokan feljüdültek közülük, úgy hogy fel is állt és könyörgött, hogy ne temessék el. (Úgy mondták a könyörgést, hogy: ne báncs magyar, lehet még kicsinyt hügy hügy.) De kegyelem bizony nem adatott nekik, s mikor már negyven ötvenen együtt voltak a gödörben, meszet oltottak rájuk és ezáltal meghaltak, míg végére a földet rájuk húzták. — Sokan még akkor is mozogtak közülük. Ismételve mondom, hogy anyám ezt igen sokszor elmesélte. Ő tizenhárom éves leány volt ekkor, s ő szemével látta ezt. Mivel a temető mellett laktunk, megmutatta a behorpadt nagy gödrök területét is. A francia katonák betegházát még magam is ismertem« [20].

Mellékesen említem meg, hogy a Napóleon-kultusz érdekes helyi megnyilvánulásának is maradt írásos emléke. Vedres István, Szeged városának egykori kiváló fia nagy tisztelője volt Napóleonnak. Erről tamúskodik, hogy 1806. január 8-án született fiúgyermeké, ki mindössze másfél évet élt, egyik keresztnévként a Napóleon-nevet kapta [21]. A Napóleon keresztnévként ez a szokatlan, s hazánkban valószerűleg egyedülálló előfordulása az egyházi anyakönyv névmutatójának elkészítőjét tévedésbe ejtette. Vedres István gyermekének születését és elhalálózását a régi palánki plébánia anyaköny-

vébe jegyezték be. A névmutató később történt elkészítésekor az ezzel megbízott személy a Napóleon nevet családnévnek vette és Vedres ezen gyermekének neve az anyakönyv indexében így szerepel: Georgius Napóleon.

A hadifoglyokon kívül nagyobb számban érkeztek Magyarországra olyan francia és más nemzetiségű katonák is, akik Napóleon hadseregéből szöktek meg. Ezek közül többen Szegedre is elkerültek, némelyik feleségestül is, ami abban az időben nem ment ritkaságszámba. Az 1809. évi tanácsjegyzőkönyvekben nem egyszer történik említés arról, hogy »Számosabb szökevény Francia katonák« tartózkodnak a városban [22]. Mivel, amint azt az 1809. évi tanácsjegyzőkönyvben olvashatjuk, »naponként több Francia Seregtől szökött katonák érkeznének«, a város vezetősége »estaffetán« kért utasítást a szökött katonákkal kapcsolatos teendőkre vonatkozóan [23].

A Szegedre érkezettek közül néhánynak ismeretes a neve. Az egyik ilyen szökött katona Antonius Vinoi (sajátkezű aláírása szerint: Vinoy) 1809 augusztusában érkezett Szegedre. Vele volt a felesége is, Francisca Borques. Vinoy kihallgatásáról készült jegyzőkönyv szövegét az alábbiakban közlöm:

»Mi a neved? Vinua Antal, Pápista, Feleséges, 27 esztendő Párisi születés, órás mester vagyok. Hallod-e te Szökött Frantzia katona vagy? Igen is Frantzia Szökött katona vagyok. Mitsoda Regimentből szöktél el? és mikor, és honnét? Az első kanonir Regimentből az első Companiából szöktem el: egy hét előtt Pruk városából szöktem el. Miért szöktél el? Azért, mivel nem akartam a Frantziát szolgálni, most is azért szöktem el tőle. Akarsz é Eő Császári Királyi Főlségét mint katona szolgálni? Mitsoda élet mogyát választottál magadnak, és hogyan akarsz élni? Ha olyan mestert találnék, aki engem felfogadna, szeretnék mint órás legén szolgálni, ha pedig nem találok magamnak órás mestert, mint inas valami uraságnál szeretnék szolgálni. Mitsoda városba akarsz megtelepedni? Temesváriba akarok menni és ott akarok megtelepedni« [24].

A letelepedést a kormányzat mind a hadifoglyok, mind a szökevények (»Desertorok«) számára tehetővé tette a későbbiek során főleg azoknak, akiknek valamilyen tanult mesterségük vagy foglalkozásuk volt (qui in opificio, aut professione aliqua exculi sunt) [25]. Egy másik rendeletben a Helytartótanács ezzel kapcsolatosan 1814-ben úgy intézkedett, »hogy a frantzia foglok között találkozó mesterembereknek a le telepedés megengedtetik, a Polgári jusnak meg-nyerésére csak 10 esztendőbéli folyton való maradása után lévén alkalmas, hogy azoknak élelmük módjára vigyázó szem kívántatik és affélékről a jelentést fel küldeni szükséges...« [26]. Azon nős hadifoglyok halála esetében, akik családjukkal együtt kerültek Magyarországra, külön döntöttek arról, hogy feleségük és gyermekeik az országban maradhatnak-e vagy sem [27].

A rendelkezésre álló adatok szerint Szegeden csak kevesen telepedtek le a hadifoglyok és szökevények közül. Egy 1818. július 30-án kelt tanácsi irat felsorolja a letelepültek nevét. Ezt az iratot az alábbiakban idézem: »Consignatio Eorum militum qui occasione postremi Belli Gallici desertis armis profugerunt et in Gremio Cittis hujus actu commorantur; — ut pote 1° Jacobus Ferrary Italus ex Citte Parma oriundus sine professione manualista deseruit arma Gallica et vult hic vitae media quaerere; 2° Barbette Paulus Italus arma deserens Gallica ex Citte Pagazan oriundus... ultra hic vitae subsisten-

tiam quaerere vult; — 3. Andreas Zamango Italus sine professione manualista vitae... hic... quaerere intendit; — Bartholomeo de Meister Italus murarius... et vult... hic vitae... quaerere; — 5 Nicolaus Lorantz Faber Ferarius Lotharingus 6 Petrus Prokár edoctus hortulanus ex Champagnia ambo apud Serenissimum Principem Josephum Lotharingiae hic residentem Conventionati Servitores sunt et Captivi Gallici; — 7 Carolus Dubre, ex Belgio Citte Brabant oriundus Gallus profugus, de arte sua tinctor, est Conventionatus apud hujatem Pharmacopeum, et vult vitae media in futurum hic quaerere; — 8 Michaël Rego Captivus Gallicus de arte murarius, Conventionatus apud Catem murariorum Magistrum Joannen Schwörtz, vult ultró quoque hic vitae media quaerere...« [28]. Ezen irat adatai alapján francia volt Petrus Prokár és Michael Rego, francia nevéek pedig a Belgiumból származó Carolus Dubre és az irat szerint olasz nemzetiségű Paulus Barbette.

A fennmaradt iratokban, amint már említettem a szökött katonák közül néhánynak — az eredeti bejegyzés orthographiájában— ismeretes a neve. A fenti iratban felsoroltakon és az említett Antonius Vinoy-n kívül még a következők neve fordul elő: Franciscus Leveque Ludovicus Bertran, Carolus Lourdelet (névének változatai: Louedelet, Loudelat, Lurdelé), Alexa Lapart, Petrus Delgoff, Dominik János, Franciscus Sperantini. Ezek Antonius Vinoyval együtt kihallgatásuk után eltávoztak Szegedről. Antonius Vinoy kihallgatásáról szóló jegyzőkönyvből tudjuk, hogy ő Temesvárot szándékozott letelepedni. A párizsi születésű Lourdelet, aki lakatos mesterséget tanult, továbbá a franciaországi Vervins városában született Lapart, aki foglalkozására nézve piktor volt és a belgiumi Verviers városában született Delgoff, aki szintén piktor-mesterséget tanult, a bánáti Szenthubert községben óhajtott letelepedni [29], az olaszországi születésű Dominik János pedig, aki molnár volt, szintén bánáti községet, mégpedig Charleville-t választotta letelepedési helyéül [30]. Szenthubert és Charleville a XVIII. században a Bánátba bevándorolt franciák fő települési helyei közé tartozott. E két község francia eredetű lakosai is, amint azt François-Sulpice Beudant 1818. évi bánáti utazása alakalmával megállapította, francia anyanyelvüket még megőrizték. Valószínűleg ez a körülmény, valamint az, hogy e két község francia nevet viselt, indította a fent nevezett franciákat, ill. franciául is tudó más nemzetiségű egyéneket arra, hogy a két bánáti francia telepes községben szándékozzanak letelepedni. A francia Franciscus Leveque és Ludovicus Bertran és az olasz Franciscus Sperantini esetében adatok hiányában nem állapítható meg, hogy Szegedről hová távoztak. Passualis leveleik a szegedi Állami Levéltárban az 1809. évi 1976. számú tanácsi irat mellékleteiként vannak elhelyezve.

Szeged egyike azoknak a városoknak, amelyeknek falai között századok folyamán nemcsak sok idegen nemzetiségű hadifogoly tartózkodott, hanem ahol sok nem magyar nemzetiségű katona is teljesített szolgálatot. Ismeretes, hogy a városban a XIX. század derekán több száz olasz politikai fogoly raboskodott, akik Kossuth intézkedésére szabadultak ki fogságukból. Az 1850-es évek végén egy olasz vadász-zászlóalj állomásozott Szegeden, mely az 1859. évi farsang idején Szeged népének lelkes tüntetése mellett távozott Szegedről.

A szegedi helyőrség kötelékében nemcsak a XVIII., hanem a XIX. században is találunk franciákat, ill. francia nevű katonákat. Ezek között rang-

ban legmagasabb a hatalmas termetű József lotharingiai herceg volt, aki több évet töltött Szegeden. Itt is halt meg 54 éves korában 1812. március 29-én és nagy díszpompával az alsóvárosi templom kriptájába temették el. A halotti anyakönyvben a szokásosnál hosszabb, következő bejegyzés olvasható róla: *Celsissimus Lotharingiae Princeps Josephus S. C. et R. A. M. Equitatus Generalis Legionisque Cathafractorum Nomen Suae Majestatis Gerentis Colonelus, et Secundarius Proprietarius natus in Gallia, relicta in vivis ibidem existente Principissa Sua* [31]. Míg a herceg élt, szegedi környezetében franciák is voltak. A fent említett két hadifogoly, a lotharingiai származású Nicolaus Lorantz és a Champagneba való Petrus Prokár a herceg szolgálataiba léptek *Conventionati Servitores*-ként. Francia volt a herceg kamarása is, Jacobus Fremont. A szegediek, ill. a Szegeden élő franciák és a bánáti francia telepes községek francia lakosai között már a század elején fellelhető kapcsolatokról tanúskodik az a tény is, hogy az említett Jacobus Fremont-nak mint szegedi lakosnak 1804. szeptember 20-i kelettel az akkori csanádi püspök dispencziót adott, hogy egybekelhessen az egyik bánáti francia telepes községben, Triebswetterben lakó Barbara Leseur nevű özvegygel [32]. A házasságkötés után Barbara Leseur Szegedre költözött férjéhez.

A fennmaradt XIX. századi iratokban még több esetben történik említés olyan tisztekről, akik francia nevet viseltek. A század első felében a tanácsülési jegyzőkönyvekben a következők nevét találjuk: Crettier kapitány (1803), Scharden kapitány (1812), Collin ezredes (1835), Brasseul kapitány (1837). Az első háromról rangjukon kívül közelebbi nem ismeretes. Brasseul kapitányról az 1837. évi tanácsülési jegyzőkönyvben 1136. tanácsjegyzőkönyvi szám alatt többek között az is olvasható, hogy »nyugpénzt« Szeged város pénztárából kapta.

Antoine Pevionet Dollaforet neve az 1814. évben meghalt francia hadifoglyok nevei között is szerepel a katonákról vezetett anyakönyvben, ugyanakkor azonban a nevét a rendes halotti anyakönyvben is megtaláljuk a következő bejegyzéssel: D. Antoine Pevionet Dollaforet Inferior Locumtenens ex I. R. 3 Garde de Honore Gallico.

A század elején, amint azt egy 1800. évi halotti anyakönyvi bejegyzés tanúsítja, francia nevű katonai orvos (*chirurgus militaris*) is volt Szegeden, névszerint Petrus Degre [33].

A század második felében már egyre gyakrabban tűnnek fel Szegeden olyan francia nevek, melyeknek viselői a bánáti francia telepesek leszármazottai voltak. A katonák közül megemlítjük pl. a nagyteremői születésű Kolett Mihály nevét, aki katonai szolgálata idején 1890 januárjában halt meg Szegeden.

A XIX. század elején a Szegeden őrzött hadifoglyokon, valamint a szegedi helyőrség egyes katonáin kívül csak kevesen voltak Szegeden olyanok, akik francia nevet viseltek, így a már említett Paulus Barbette, Petrus Prokár, Carolus Dubre, Michael Rego volt francia hadifoglyok, ill. szökevények, Jacobus Fremont hercegi kamarás, Petrus Degre katonai orvos, valamint az 1750. évi november 6-án polgárjogot kapott Leopoldus Sainte-Marie leszármazottai, akik az eredeti francia családnevüket már magyaros alakban (Szenmári, Szemmári, Szemmáry) viselték.

A felsoroltakon kívül még más francia nevű egyénekről is említés történik a század elejéről fennmaradt írott emlékekben. Az 1800 és 1825 közötti időben — zárójelben feltüntetve a családnév előfordulásának idejét — a következő francia, ill. franciának vehető (*-gal jelezve) családnéveket találjuk az alábbi anyakönyvekben:

A belvárosi r. kat. plébániahivatalban őrzött halotti anyakönyvben: Bertrand (1810), Bodin* (1809), Laborden (1810), Peti (1824), Rašin* (1803). A keresztelték anyakönyvében: Deschán (1805). E családnévek viselőivel kapcsolatban közelebbi adatokat a bejegyzések nem tartalmaznak. A városi és egyéb alkalmazottak között a fennmaradt írott anyagban 1800 és 1825 között francia nevűvel nem találkozunk, viszont az iparosok és egyéb foglalkozásúak, valamint a szegedi lyceum és gymnasium tanulói között már találunk néhány francia nevűt. Legkorábban Pereng András neve fordul elő. Pereng a század kezdetén, 1801-ben kocsmáros volt Szegeden [34]. Nevének alakja után ítélve bánáti francia telepes szülőktől származhatott. Neve a francia Perrin családnév németes változata, mely a Bánátban Perreng alakban is szerepelt. Nem tudunk közelebbit Hakker Antalné Kohlin Franciskáról, akinél, amint az az 1825. évi tanácsjegyzőkönyvben 4032. tanácsjegyzőkönyvi szám alatt olvasható, a városi tanács részéről 1825-ben »Testamentom tétel végett« ezzel a feladattal megbízott tanácsstagok jelentek meg. Ő is valószínűleg bánáti francia származású lehetett.

A cég- és iparostanuló-lajstromok hiányosan maradtak fenn és így megbízhatóan nem állapítható meg az, hogy a Bánátból a francia telepesek lezármazottai közül a század elején, ill. a század első negyedében mennyien jöttek Szegedre valamilyen mesterség elsajátítása végett. A rendelkezésre álló adatok szerint a szenthuberti Zsors József nevű volt az első bánáti francia származású egyén, aki Szegeden 1824 március havában mint bognár szabadult fel [35].

A század első negyedében egy olyan francia iparosról tudunk, aki külföldről vándorolt be Szegedre és itt a város polgárai közé is felvételt nyert. Ez Joannes Peti volt, akivel kapcsolatosan a befogadott polgárok névjegyzékében a következő adatok olvashatók: Conditio: clavorum cenfactor, Natio: Gallus [36]. Joannes Peti 1816-ban telepedett le Szegeden és 1820-ban kérte a polgárok közé való felvételét. A javaslat elkészítésével megbízott két tanácsstag a következőket írta róla 1820. január 21-én kelt közös jelentésében: »Jelen álló Peti János Niederlandbul Kuvin Pietoni Születés, Pápista, mesterségére vas szög készítő, az itten léendő meg maradhatása végett a Tettes Tanástúl engedelmet nyervén minekutána 3¹/₂ esztendő olta magát e Nemes városban tsendesen és jámborul viselte említet mesterségét az egész publicumnak meg elégedésével folytatta, Polgári Jusért esedezet kinek környül állási vizsgálatjára aláb írottak ki rendeltetvén az 170^{uk} számra alázatosan jelentjük, hogy a nevezet könyörgőt azon diszesítésre érdemesnek találjuk kiváltképpen mert 5 esztendeig Latour vadász Hadik ezrednél szolgált és az ezüst medallional jutalmaztatott, Hertzeg Rohan felségétül szabad kivándorlását meg nyerte, s valamint a Helybéli Királyi Hajókázo Tisztség eötet különösen dicséri, előtönk Biller Henrik szoszollo Ur is ajánlotta« [37]. Peti János végleg Szegeden telepedett le. A polgárok 1828. évi névjegyzékében is szerepel, mint »szegetsináló« polgár.

A szegedi lyceumba és gymnasiumba a század első negyedében már több francia nevű tanuló iratkozott be. A XVIII. század végén csak két francia nevű tanulórol (Joannes Barb, Sigismundus Deschán) tudunk az iskola »értesítője« alapján, a XIX. század első negyedében már lényegesen nagyobb azoknak a tanulóknak a száma, akik francia nevűek voltak. Amint azt a már részletesen anyakönyvi bejegyzések bizonyítják, a francia nevű tanulók nagy része bánáti volt. A francia nevű tanulók nevét a szegedi lyceum és gymnasium Értesítőjéből az eredeti bejegyzés ortographiájával közöljük, zárójelben feltüntetve a tanuló születési helyét, a szülők keresztnévét, állását és lakását, végül a tanuló neve első előfordulásának időpontját (részletesebb adatokat az Értesítő 1808. évtől kezdve közöl): Cherier Nicolaus (Sz. Miklós; Joannes, Quaestor, Ibidem, 1808), Mischel Franciscus (Verbász; Carolus, Civis, Ibidem, 1808), Bohn Petrus (Freidorf; M. Clara vidua, Ibidem, 1809), Deschan Carolus (Temesvár; Josephus, Nobilis, ibidem, 1809, az apa azelőtt a temesi kamara adminisztrátora volt), Arleth Josephus (Bánlok; Casparus, civis, hab. ibid., 1809), Oberding Jacobus (Sanct. Hubertus; Nicolaus colonus ibid., 1821), Maison Jacobus (Futak; Catharina, vidua, ibid., 1822).

A század második negyedében újabb francia családnevek tűnnek fel a fennmaradt iratokban. E nevek viselői közül egyesek csak rövid ideig tartózkodtak Szegeden, így a strassburgi születésű Berthier Veron színész, az 1839. őszén Szegedre érkezett német színtársulat tagja, aki a színtársulat igazgatójával 1840 márciusában Szegeden házasságot kötött. A másik Houchard Ferenc volt, aki mint az egyik tiszai »hadigözös« kapitánya a szabadságharc idején Szegeden tartózkodott és Budavár bevételének hírére hajójáról pompás tűzijátékot rendezett.

Végleg Szegeden telepedett le 1843-ban a triebswetteri születésű Cherier János asztaloslegény és itt is halt meg 1900. december 17-én. 1840 novemberében kötött házasságot Szegeden. 1845-ben megkapta a polgárjogot [38]. Az 1840-es évek elején Cherier János letelepedését megelőzően már Szegeden élt a bars megyei Zseliz községben született Lamóth Antal szitakötő, továbbá a fejérmegyei Vál községből származó André Alajos »késeslegény«. Mindkettő Szegeden kötött házasságot. Lamóth Antal 1841 májusában, André Alajos pedig 1842 júliusában [39]. A szabadságharc idején telepedett le Szegeden a francia családból származó Bainville József mérnök. A fiumei születésű mérnök, aki 1849-ben Triesztből költözött Szegedre, 1896-ban bekövetkezett haláláig mindvégig Szegeden élt. 1850-ben kötött házasságot Pillich Máriával. Apja, Bainville József kereskedő, a napóleoni háború idején került Fiuméba, ill. Triesztbe.

1825 és 1850 között a belvárosi róm. kat. születési anyakönyvben még néhány olyan személy neve szerepel a szülők között, akik szintén francia nevet viseltek. Sajnos, a szülőkre vonatkozóan közelebbi adatokat a bejegyzések 1838-ig nem tartalmaznak. A francia nevű szülők nevét — zárójelben feltüntetve a bejegyzés évét és az apa foglalkozását — az alábbiakban közlöm: Julianna Giret* (1832), Theresia Gireth* (1835, »mézes bábos polgár« felesége), Veronica Bernárd (1835), Mallet Márton (1837, káplár a 62. sz. gyalogezredben), Gillét János (1839, káplár a Don Miguel ezredben).

A század második negyedében már nagyobb számban találunk Szegeden francia nevet viselő iparos-, főleg lyceumi és gymnasiumi tanulókat. Ezek

nevét és adatait az eredeti bejegyzés ortographiájában az alábbiakban közlöm, zárójelben feltüntetve az iparos tanulóknál a születési helyet, az általuk tanult mesterséget, nevük első előfordulásának idejét, a lyceumi és gymnasiumi tanulóknál a születési helyüket, a bejegyzésektől függően a szülők keresztnévét, foglalkozását vagy társadalmi helyzetét, valamint lakását, végül a tanuló neve első előfordulásának időpontját:

Iparos tanulók: Cherier Jakob (Sz. Miklós, asztalos, 1833/34), Kalesz* János (Nákófalva, lakatos, 1838/39), Schannen János (Bogáros, kerékgyártó, 1839/40), Cherier Lajos (Triebswetter, kerékgyártó, 1840/41), Schannen Jakob (—, fazekas, 1843), Villet Lajos (—, kovács, 1844), Hunyár János (Marienfeld, kovács, 1845), Polen Péter (Triebswetter, kovács, 1846), Huniár János (Marienfeld, kovács, 1846), Kády* György (Versec, szabó, 1846), Puding Jakob (B. Komlós, szabó, 1847), Poleny Péter (Triebswetter, szabó, 1848), Hunyár János (Nagyteremia, szabó, 1848) [40].

Lyceumi és gimnáziumi tanulók: Kotre Franciscus (Seultour, Joannes, oeconomus, ibid., 1827), Bonnax Alexander (Challex in Gallia, Francisca vidua Official. Milit. in Triebswetter, 1831/32), Dellvaux Fridericus (Lugos, M. Elisabeth, nobilis vidua in Lupusnyik, 1832/33), Frekó Nicolaus (Triebswetter, Josephus, agricola, ibidem, 1833/34), Déschán Achilles, (Mater Juditha nobilis, ibidem, 1834/35), Schannen Nicolaus (Bogáros, P. Nicolaus, Mercator, ibid., 1834/35), Duffaud Georgius (Hatzfeld, P. Petrus ad Canalem geometra Dirigen, ibidem, 1835/36), Schannen Edvardus (Bogáros, P. Joannes, plebejus, ibidem, 1835/36), Degree Aloysius (Arad, M. Anna vidua civis, ibidem, 1836/37, az 1848-i márciusi ifjak egyik vezetője, majd író (Degré Alajos), Duffaud Franciscus (Haczfeld, P. Petrus, dirigens geometra Camera., ibidem, 1836/37), Kálesz* Joannes (Nákófalva, Bernardus, plebeius, 1840/41. tanévi bejegyzés szerint: colonus, ibidem, 1836/37), Duffaud Julianus (Hatzfeld, P. Petrus, Geometra Cameraticus, ibidem, 1837/38), Degree Adolphus (Lippa, M. Anna vidua, Aradini, 1838/39), Morán Josephus (Temesvár, P. Rudolphus, civis, ibidem, 1838/39), Schannen Josephus (Bogáros, P. Nicolaus, Lignorum Quæstor, ibidem, 1839/40), Roy Franciscus (Temesvár, P. Andreas, civis, ibidem, 1840/41), Vetye Melchior (Triebswetter, Josephus, colonus, ibidem, 1843/44), Arleth József (Szárafalva, Ferencz, úr kasznár, ugyanott, 1844/45), Huniár János (Nagyteremida, János, földműves, ugyanott, 1844/45), Michel György (Lázárföld, Sebestyén, kézműves, ugyanott, 1844/45), Polen Péter (Nagyösz, Ferencz, földművelő, ugyanott, 1845/46), Schannen Miklós (Perjámos, Ferenc, polgár, ugyanott, 1846/47), Bering József (Lázárföld, Henrik, kerékgyártó, 1847/48), Buding Jakob (Bánátkomlós, Jakob, szücs, ugyanott, 1847/48).

A szabadságharc leverésétől az 1879. évi nagy árvízig eltelt időben általában ugyanolyan arányban jelennek meg újabb francia családnevek a fennmaradt iratokban, mint a század második negyedében. Azonban ezek legnagyobb részének megjelenése az 1860-as évek derekától kezdődő időszakra esik. Az elnyomatás éveiben is találkozunk újabb francia családnevekkel a levéltári anyagban, de csak kisebb mértékben.

Franciáknak Szegedre történt költözése csak Joannes Mustiére mérnök és felesége, valamint Zschokke Konrad nevű mérnök felesége esetében fordult elő. A rendszer egyébként árgus szemekkel figyelte a külföldieket is és több-

ször rendelte el »lázító« külföldiek nyomozását és elfogatását. A város polgármestere 1851-ben arról tett jelentést a hirhedt Bonyhádú nevű megyei főnöknek »Frankhon Bourges Városából származó Nardon Camille nevű veszedelmes lázító egyénnek fürkészesét' s elfogatását meghagyó »rendeletére, hogy a nevezett egyén« é Városban meg nem fordult« [41]. Így vált gyanússá 1850-ben a hatóság előtt a francia nevű Desjardin Constantin pesti lakos is, akiről a polgármester a megyei főnökhöz intézett jelentésében ezeket írja: »Desjardin Constantin nevezetű magát térkép árulónak kiadta egyén... 850 év május 17-én... é Városban érkezett, 's a' hét Választóhoz czimzett vendéglőben megszálván, azonban gyanúba vétetvén, s' azonnal minden holmájai ki kutattak« [42].

Hasonló zaklatásoknak voltak kitéve a külföldről haza érkezett iparos vándorlegények is. A szocializmus eszméinek terjedése arra indította a rendszert, hogy intézkedéseket tegyen a szocialista tanok magyar földön való terjedésének megakadályozására is. Ezen eszmék terjesztésében, amint arra egy 1852-ből fennmaradt polgármesteri jelentés alapján következtetni lehet, az iparos vándorlegények is szerepet játszottak. Ezért Szegeden is többek között nemcsak a »Petőfi által készített gúnyjósátnak kifürkészése«, a »forradalom alatt compromittált egyének« szoros szemmel tartása és más hasonló teendők alkották a helyi hatóság feladatait, hanem szocialista iratoknak az iparos vándorlegényeknél való felkutatása is. »Hivatkozással Nagyságodnak f. e. 244 s 437/e. számú Rendeletre. — írja jelentésében Szeged város polgármestere 1852-ben —, melyekben hazájukba vissza térő mester legények malhaiknak ki mutatása úgy a velük hozott iratoknak szörgos fel mótozása 's a ne talán náluk fel lelhető szocializmus terjesztő iratoknak azonnali el kobzása 's az elő adandó esetnek rögtöni feljelentése hagyatík meg... mind ekörig... az érintett iratok nyomába jutni 's azokat é Városban érkezett Vándor legényeknél fel találni nem lehetett« [43].

Az elnyomatásnak ebben a különösen nehéz időszakában, amint arra már utaltam, aránylag kevés újabb francia családnévre bukkanunk a fennmaradt iratokban. Francia családneve volt éppen az egyik megyefőnöknek is, Jombart Emilnek, aki a lakosság által rendkívül gyűlölt Bonyhádú utódként került Szegedre. Rajta kívül még Lemonton Antal viselt francia nevet a közigazgatási karban. Lemonton, aki 1857-ben távozott el Szegedről, városi irnok volt [44]. Egy harmadik francia nevű egyénről is tudunk. Neve csak a megyefőnöki-elnöki és általános tárgymutatóban szerepel a következő alakban: Charle Clement. Róla a tárgymutatóban található bejegyzés alapján csak annyi ismeretes, hogy 1856-ban hivatalért folyamodott. Más újabb francia családnév a közigazgatási tisztviselők neve között 1879-ig nem fordul elő.

Ezeket, valamint a már említett Bainville, Cherrier, Peti, Szemmáry, André családneveken kívül vannak még más francia családnevek, amelyek a belvárosi r. kat. születési, esketési és halotti anyakönyvekben 1851 és 1879 között szerepelnek. E nevek viselői az anyakönyvi bejegyzések szerint szegedi lakosok voltak. Névsoruk és legfontosabb adataik a következők [45]:

Születési anyakönyvben: Amalia Schottén — későbbi bejegyzés szerint: Chautagne — (Antonius Kolb járásbíró felesége, Szerb Nagyszentmiklós, 1854), Catharina Obri (Alexander Bernát — santor — felesége, 1855), Joannes Mustiére (geometra, 1856), Clara Cornelia Husson (Joannes Mustiére — geo-

metra — felesége, 1856), Andreas Gerbod (1857), Josephus Pikhardt (opifex, 1858), Ignatius Noher — későbbi bejegyzés szerint: Nohel — (1859), Fournier Károly (hentes, 1863), Pering Péter (molnár, 1866), Jaure Eugenia (Zschokke Konrád mérnök felesége, 1870), Paulin Antal (borbély, 1870), Prielle Péter (színész, 1874), Luttie Katalin (Kment Ágoston bádogos felesége, Szenthubert, 1876).

Eketési anyakönyvben: Ballon Mária (Gyöngyösi György felesége, Újvidék, 1851), Pikhardt Julianna (Urbanovszky Imre hajóskormányos felesége, Szeged, 1877).

Halotti anyakönyvben: Emilia Moule (Ignatius Nohel felesége, 1859), Chantaque (helyesen: Chautagne) Amália (Nagyszentmiklós, 1866), Lutyia Maria (Szenthubert, 1867), Laffler Antal (Gizellaheim, 1871), Merschán Gyula (N. Szentmiklós, 1874), Petrin* Magdolna (Lugos?, 1877), Thier* Ignác (1873), Lepage Adolf (fodrász, Pest, 1879).

A rókusai plébánia anyakönyveiben 1850 és 1879 között többször szerepel az André családnév. Ennek viselői valószínűleg a már említett André Alajos »késes legény« leszármazottai lehetnek, aki 1842-ben kötött házasságot Szegeden Rullmann Annával. Az 1870. évi tanácsülési jegyzőkönyvekben 369. tanácsjegyzőkönyvi szám alatt ugyancsak szerepel egy André István nevű egyén az árvaházi »számbavételi« jegyzékben.

A felsoroltakra vonatkozóan a nem egyszer hiányos anyakönyvi bejegyzéseken kívül más közelebbi adat csak néhány személy esetében áll rendelkezésre. A keresztszülőkre vonatkozó anyakönyvi bejegyzések alapján, arra lehet következtetni, hogy Joannes Mustiére mérnök és felesége, Clara Cornelia Husson, továbbá Zschokke Konrád mérnök felesége, Jaure Eugénia franciák lehettek. A Mustiére-házaspárnak 1856-ban és 1857-ben, Zschokke Konrádnak és Jaure Eugéniának 1870-ben született gyermeke Szegeden. Mustiére második gyermeke Szegeden 1858-ban halt meg. Mustiére első gyermekének a kereszttanyja, Zschokke Konrád gyermekének pedig mind a két keresztszülője francia nevű volt. Joannes Mustiére szegedi tartózkodása a szeged—temesvári vasútvonal, ill. a szegedi vasúti híd építésének idejére esett, s egyike lehetett a hídépítést vezető francia mérnököknek. Ezek, amint Reizner Jánostól tudjuk, »nem győzték« eléggé magasztalni« a hídépítésnél alkalmazott munkások ügyességét, akik valamennyien szegediek voltak [46].

Lepage Adolf fodrász 1854-ben költözött Szegedre. Az iparendélyért benyújtott folyamodványában kérését többek között azzal is indokolta, hogy »ezen hajfodrászati üzlet itt Szegeden még senki által sem gyakoroltatik« [47]. A pesti születésű Lepage 1879-ben halt meg Szegeden. Fia, Lepage Antal századunk elején Hódmezővásárhelyen könyvkereskedő volt.

Szegedi lakos volt Hunyár Kristóf vasúti portás is. Szegedre történt költözésének időpontja nem ismeretes. Az adatok szerint már az 1860-as években Szegeden lakott. Itt született két leánygyermeke 1861-ben, ill. 1863-ban, akik 1874. évben iratkoztak be a szegedi községi polgári leányiskola első osztályába.

Az anyakönyvekben nem szerepel egy Massion nevű személynek a neve. Róla a megyefőnöki-elnöki és általános tárgymutatóban található bejegyzés alapján annyi ismeretes, hogy 1858-ban a »tiszaszabályozási munkások részére ital mérési jogért« folyamodott.

Az 1851 és 1879 között eltelt időből aránylag kevés olyan iparostanuló személyét lehetett megállapítani, akik francia nevet viseltek. Ezek mindannyian a bánáti francia telepések leszármazottai voltak. Nevüket a lakhely, mesterség és nevük előfordulásának időpontjával az alábbiakban közlöm: Kasztóry András (Kistószeg, lakatos, 1853/54), Petischan József (Triebswetter, esztergályos, 1853/54) [48], Freko Miklós (Triebswetter, 1877) [49]. Giljon Miklós Nagyjécsáról 1872-ben került Szegedre cipésztanulónak [50].

Az iparos tanulóknál jóval nagyobb azoknak a francia nevű tanulóknak a száma, akik Szegeden végezték polgári iskolai és gimnáziumi tanulmányaikat. Ezek kevés kivétellel bánátiak voltak. Nevüket az eredeti bejegyzésekkel megegyezően, a születési hely és az apa előnévének s foglalkozásának feltüntetésével az alábbiakban közlöm:

A szegedi községi polgári leányiskolában végezték tanulmányaikat 1874 és 1879 között a következők: Beinville Kornélia és Emilia (Fiume; József, mérnök), Risár Éva (Nagyósz; Péter, földműves), Leblanc Romána (Szenthubert; Fülöp, tanító), Leblanc Mária (Sándorháza; János, tanító) [51].

A szegedi gimnáziumban 1851 és 1879 között a következők végezték tanulmányaikat: Hunyár Antal (Nagyteremia; János, földműves), Vitje János (Nagyósz; János, »mezei gazda«), Caesar Gyula (Csene; Zsigmond, »magánbirtokos«), Caesar Sándor (Nagybecskerek; Zsigmond, postamester Csenén), Tinjér Mihály (Bogáros; Mihály, esztergályos), Hunyár Mihály (Marienfeld; Péter, földbirtokos), Risár Tamás (Triebswetter; János, földműves), Marschal József (Triebswetter; József, búzakereskedő), Tenjer Lajos (Kisjécsa; Péter, földműves), Kálesz* Kálmán (Nagyteremia; jegyző, János), Deschán Achill, valamint Artur és Iván (Bukovetz; Achill, földbirtokos), Kokkron Vilmos (Triebswetter; Gáspár, földműves), Schannen Virgil (Lippa; Mátyás, kereskedő), Thirjung* Mátyás (Bogáros; Tamás, földműves), Tyrjung* Péter (Sándorháza; Péter, földműves), Morán Kálmán (Temesvár; Rudolf, polgár), Cherrier János (Szeged; János, asztalos), Marschang Miklós (Nagyteremia; Tóbiás, földműves), Hunyár Péter (Nagyteremia; az apa keresztnéve nincs bejegyezve, földműves), Grandjean Róbert és Ede (Nagybecskerek; Ferenc, szücsmester), Hunyár József (Marienfeld; József, gazdálkodó), Frekkó Jakab (Nagyósz; Melchior, földműves), Cherrier József (Nagyósz; Péter, kovács), Cherier János (N. Szentmiklós; Jakab, földbirtokos), André Géza (Szt. Tamás; József, »éneklész«), Grandjean József (Nagybecskerek; Domonkos, pintérmester), Wosching* András (Zichidorf; apa neve és foglalkozása nincs bejegyezve), Gille József (Jánosfalva; József, mészáros), Bothven Péter (Kiskomlós; Lajos, földműves), Frekó Ferenc (Triebswetter; Miklós, földműves), Cherrier Antal (Nagyszentmiklós; Jakab, földműves), Hunyár János (Dugoszello; Kristóf, földműves), Thierjung* Mihály (Bogáros; József, földműves), Frekó Menyhért (Triebswetter; József, földműves, Buding Miklós (Nagyósz; Jakab, tanító), Kauthen* Ferencz (Gottlob; János, »gazda«), Roy Árpád (Szentandrás; Ferenc, mérnök), Donagyó János (Szabadka; János, magánzó), Buding Ede (Nagyósz; Jakab, tanító), Cherrier Vilmos (Nagyszentmiklós; Jakab, földműves), Hunyár Károly (Nagyteremia; János, tanító), Hunyár Mátyás (Nyero-Dugoszello; Antal földműves), Merschán József (Nagyszentmiklós; az apa neve és foglalkozása nincs bejegyezve), Arleth Ferenc (Szeged; Ferenc, építész) [52].

1879-ben Szeged városát a nagy árvíz rombadöntötte. A hullámsírba merült város katasztrófájának híre az egész világon nagy visszhangot váltott ki. Az újjáépítéshez egymás után érkeztek az adományok külföldről, még távoli földrészek országaiból is. Az adakozás emlékét ma is hirdeti néhány ország fővárosáról történt utca-elnevezés.

A romjaiból újjáépült városban a század végéig nagy számban telepedtek le francia családnevet viselő lakosok. Ezek legnagyobb része főként mint iparos, vagy mint iparos-tanuló a Bánátból került Szegedre.

1880 és 1900 között a belvárosi r. kat. plébánia anyakönyveiben a következő személyek szerepelnek mint újabb szegedi lakosok [53]:

A keresztelési anyakönyvben: Jean Hedviga (Kmettykó János pincér felesége, —, 1880), Hunyár Lipót (pinceszolga, —, 1881), Potier Zsuzsanna (Hunyár Lipót pinceszolga felesége, —, 1881), Kolling Margit (Dohnál Rezső felesége, —, 1882), Thierjung* — az esketési anyakönyvi bejegyzés szerint: Tirjung — János (kőműves, Arad, 1882), Rocher Klementina (Ruff Keresztély formaöntő felesége, —, 1882), Wodreng Katalin (Joszt Jakab asztalos felesége, Szenthubert, 1883), Petring* Erzsébet (Gyömöre József honvéd főhadnagy felesége, —, 1884), Schordje* Péter (—, —, 1885), Polen János (napszámos, —, 1891), Bálling* Mátvás (cipész, — 1891), Osztie Magdolna (Szőke András házmester felesége, Kisteremia, 1893), Vivé* Miklós (borbély, —, 1893), Bartu Péter (bádogos, —, 1895).

Az esketési anyakönyvben: Griffatong Katalin (—, Nagyikinda, a halotti anyakönyv szerint: Beodra; 1882), Pottje Franciska (Szabó György borbély felesége, Ság, 1883), Chavanne János (—, Temesvár, 1886), Routti Rozál (Gönczi János felesége, Csene, 1887), Schannen Lajos (dohánybevéltási főtiszt, Lippa, 1887), Pierre János (selyemfestő, Billéd, 1895).

A halotti anyakönyvben: Rozjár* János (cipész, —, 1886), Manóver József (esztergályos, Nagyósz, 1888), MichonMátvás (r. kat. lelkész, —, 1892), André József (mozdonyvezető, —, 1896), Frecót Tamás (szabómester, —, 1896), Kolling György (bádogosmester, Gyertyámos, 1896), Michel Béla (rendőrkapitány, —, 1896), Schannen Franciska (Krisch Ferenc özvegye, Bánátkomlós, 1898), Kokron Henrik (cipészsegéd, —, 1900), Muzsong Istvánné (özvegy, Szenthubert, 1900), Muzsong Mátvás (lakatossegéd, —, 1900), Szentef Erzsébet (Baitz Vendel felesége, Nagyikinda, 1900), Wottreng Antal (közkórházi betegápoló, Szenthubert, 1900), Dinjer Rozália (Schaeffer Antal özvegye, Pészak, 1901), Schofró Ferenc (cipész, —, 1904), Basztien Pál (Basztien Miklósné szegedi lakos gyermeke, Szeged, 1906), Griffaton Péter (cipészsegéd, —, 1906), Lefort Péter (férfi szabómester, —, 1906), Polen János (cipészsegéd, —, 1906).

Az anyakönyvekben már említett Frecot Tamás, Lefort Péter, Manóver József iparosmestereken kívül egy fennmaradt iparos névmutatóban [54] 1884 és 1905 közötti időben még több olyan iparos neve szerepel, akik francia családnevet viseltek. Ezek a következők: Bokel Hubert (1887), Chavanne Jánosné (1887), Bortolot* Viktor (1900), Dippong János (1894), Muschong Antal (1888), Marschall Alajos (1894), Michel Pál (1900), Oberding Mihály (1896), Oberding Antal (1893), Piár Ádám (1886), Renye János (1892). A felsorolt iparosokra vonatkozóan nevükön kívül a névmutató semmiféle közelebbi adatot nem tartalmaz. Chavanne Jánosnak és feleségének nevével az eske-

tési anyakönyvben már találkoztunk. Bokel Hubertról, Oberding Mihályról és Piár Ádámról az alábbiak során lesz szó. A többről adatok hiányában nevükön kívül más nem ismeretes. Az 1893—94. évtől kezdve az iparos tanulók anyakönyveibe a tanuló mesterének a nevét is bevezették. Ezen bejegyzések szerint 1893 és 1900 között a következő francia nevű szegedi mesteremberek tartottak tanulót: Bockel (Bökel) Hubert borbély (1893/94), Schádi (Schaty, Schathi) Lajos borbély (1893/94), Piár Ádám borbély (1893/94), Frekot (Frekott, Frekó stb.) Tamás szabó (1895/96), Maszszing Mihály csizmadia (1895/96), Schaty (Sáti) Antal borbély (1895/96), Fournier Károly hentes (1895/96), Basztien Miklós szabó (1896/97), Oberting Mihály borbély (1896/97), Lefort Péter szabó (1897/98), Genet János borbély (1898/99).

Az eddig említett francia nevű személyeken kívül a nagy árvíz és a századforduló között még más francia nevű egyének is telepedtek le Szegeden. Ezek névsorát néhány fontosabb adattal (foglalkozásuk, Szegedre való költözésük idején vagy később, születési hely, Szegeden történt letelepedés ideje) — a névsorban felsoroltak, ill. azok leszármazottainak szóbeli közlése alapján az alábbiakban közlöm: Chambré János (tanító, majd vaskereskedő, Sándorháza, 1900), Giljon Miklós (cipész, Nagyjécsa, 1884), Giljum Ferenc (szabó, Elemér, 1898), Kahlesz József (cipész, Nagyósz, kb. 1887), Leblanc János (kereskedő, Bobda, 1880 körül), Maszong Miklós (borbély, Csatád, kb. 1890), Muschong Mátyás (lakatossegéd, Szenthubert, 1894), Noel Antal (esztergályos, Nagyósz, 1894), Pierre György (szabó, Nagyósz, 1902), Sáti János (esztergályos, majd a városi fürdő alkalmazottja, Nagyósz, 1895), Stufle János (szabó, Nagyósz, 1899), Wotreng Péter (szabó, Szenthubert, 1894). A felsoroltak nagy része, amint látjuk bánáti származású iparosokból áll. Közülük többen iparostanuló éveiket is már Szegeden töltötték.

Bánáti származású iparostanulók a század utolsó negyedében igen nagy számban jöttek Szegedre. Ezek között nagyon sokan voltak francia nevűek is. Közülük is később mint iparosok sokan telepedtek le az ország különböző részein, így Szegeden is. Erre, a névkutatás szempontjából fontos tényre való tekintettel az iparostanulók anyakönyvéből — az eredeti bejegyzések ortográfiájában — az alábbiakban közlöm a főleg bánátiakból álló francia nevű iparostanulók neveit, zárójelben feltüntetve a tanuló születési helyét és az általa tanult mesterséget [55]:

1884/85: Kokron Vilmos (Nagyósz, szabó), Lefor Lajos (Nagyósz, cipész), Piár György (Nagyósz, cipész), Dinyér István (Kiskomlós, szabó), Hunyár Kristóf (Nagyteremia, bádogos), Hunyár Miklós (Mokrin, szabó), Leflor István (Nagyósz, borbély), Potjem Gáspár (Csanád, reszelő-vágó), Potjen János (Gyertyámos, borbély), Rennár Mihály (Nagyósz, borbély), Pulier Miklós (Nagyjécsa, cipész), Gilot Antal (Csanád, borbély), Bodven József (Kiskomlós, esztergályos), Obeding Ernő (Csákova, lakatos), Dáma Károly (Nagyósz, borbély), Hunyár György (Nyerodugoszelo, tímár), Frekó Tamás (Nagyósz, szabó), Piár Jakab (Nagyósz, harisnyaszövő).

1885/86: Bothwen Tamás (Kiskomlós, kádár), Harjó Miklós (Zombolya, kéményseprő), Sáti Lajos (Nagyósz, borbély), Bereng Károly (Klogan, szabó), Czornet Jakab (Kiskomlós, esztergályos).

1886/87: Polen Ádám (Nagyósz, szabó), Lefohr Miklós (Nagyósz, borbély), Kálesz József (Nagyósz, cipész), Bastien Miklós (Nagyósz, szabó), Pólen

(Bohlen) Miklós (Nagyósz, borbély), Vityé Ferenc (Nagyósz, cipész), Masson János (Csatád, borbély), Rennár Péter (Nagyósz, szabó), Piquet Lajos (Pozsony, bádogos), Renjé János (Nagyósz, szabó).

1887/88: Kálesz* József (Nákófalva, cipész), Rennár Péter (Nagyósz, borbély), Renjé György (Nagyósz, borbély).

1888/89: Tippang János (Kiskomlós, szabó).

1889/90: Giljon János (Gyertyámos, asztalos), Leblanc Miklós (Csatád, szabó), Thierjung* János (Nagy-Tószeg, szabó), Denuel János (Nagyósz, esztergályos), Rennon Jakab (Nagyósz, borbély), Nikolet Ferenc (Nagyteremia, asztalos), Lafler Lenhárt (Nagyteremia, szabó), Papilion Mihály (Kistószeg, csizmadia), Schannen Ádám (Sándorháza, borbély), Tutenuj (Tutenui, Tutenuji) Ferenc (Nagyósz, borbély), Bartu János (Nagyósz, borbély), Hektor György (Kiskomlós, szabó), Masson Miklós (Csatád, borbély), Piár Lajos (Nagyósz, borbély), Eszta* Mihály (Nagyósz, csizmadia), Rischár János (Nagyósz, borbély).

1890/91: Piár Tamás (Nagyósz, borbély), Lefor János (Nagyósz, szabó); Carbole* József (Szenthubert, szabó), Basztien (Bastien) Péter (Nagyósz, esztergályos), Marschal Henrik (Varjas, szabó), Ordinau* (Ordinan?) János (Szakálháza, borbély), Petischán (Betishán) János (Hódorfalva, borbély), Schádi József (Nagyósz, borbély), Czeschán* Péter (Jánosföld, cipész), Dáma Péter (Nagyósz, szabó), Dégorszi* János (Csatád, borbély), Sors János (Nagykikinda, bádogos).

1891/92: Votreng Péter (Szenthubert, szabó), Marschal Ernő (Karánsebes, sütő) Schira* Pál (Gyertyámos, asztalos), Barba Péter (Nákófalva, borbély), Dián Péter (Bogáros, lakatos), Grand József (Érsekújvár, lakatos), Hunyár Gyula (Nagyteremia, mészáros).

1892/93: Frekó Tamás (Nagyósz, harisnyaszövő) Schák József (Bresztovác, sütő), Tenjer Miklós (Dolacz, szabó), Matié József (Nagyósz, borbély), Mátyé Péter (Szenthubert, szabó), Rennard (Renárd, Renárt) Dömötör (Nagyósz, szabó), Bikó Ádám (Dolacz, cipész), Gieljon Miklós (Nagyjécsa, cipész), Gill* Péter (Csanád, borbély), Manöver Tamás (Nagyósz, szijgyártó).

1893/94: Schorti* Miklós (Kisteremia, szabó), Frekó Ádám (Nagyósz, asztalos), Ludjé (Lutje) József (Nákófalva, asztalos).

1894/95: Renjé (Renje) Péter (Nagyósz, borbély), Bockel János (Nagyósz, asztalos), Pier Jakab (Nagyósz, szabó), Noel Antal (Nagyósz, esztergályos), Kokrán Menyhért (Nagyósz, borbély), Lafler Antal (Marienfeld, szijgyártó), Marschal János (Varjas, szabó), Dáma Antal (Nagyósz, szabó) Esztó* János (Nagykikinda, szabó) Matyje József (Kistószeg, borbély), Morang (Móráng) Antal (Seultour, borbély), Piár Mátyás (Nagyósz, borbély), Stuffle Ede (Nagyósz, szabó), Stuffle Miklós (Nagyósz, szabó).

1895/96: Puljer Frigyes (Nagyjécsa, borbély), Schannen János (Csatád, asztalos), Schilzong Ferenc (Kisjécsa, szabó), Dekrel (Deckrel) János (Szécsány, asztalos), Rennon Péter (Nagyósz, esztergályos).

1896/97: Wittye János (Nagyósz, borbély), Kádi* József (Szenthubert, szabó), Áron Balázs (Nagyósz, szabó), Basztien József (Nagyósz, borbély), Frekó (Freckó) Ferenc (Nagyósz, kádár), Bohlen (Pólen) György (Nagyósz, bográn), Wallet Mátyás (Bogáros, szabó), Bartel János (Grabác, mészáros), Hektor

Péter (Kiskomlós, asztalos), Iller Péter (Nagyósz, bádogos), Legó* Jakab (Csatád, asztalos), Scháti János (Nagyósz, esztergályos), Klaszkin Mihály (Nagy-szentmiklós, szabó), Lafler József (Nagyteremia, csizmadia), Thierjung* Ferenc (Bogáros, szijgyártó), Willert József (Nagyósz, borbély), Halof János (Szenthubert, szabó).

1897/98: Schordie* József (Kisteremia, cipész), Puljer Fülöp (Nagyjécsa, borbély), Tuttennui Lajos (Nagyósz, borbély), Anselm János (Móriczföld, borbély), Szimone Péter (Kiskomlós, cipész), Pinnel Gyula (Versec, bádogos), Szentef Antal (Nagyósz, szabó), Marschang Ferenc (Nyerő, szabó), Bartu Miklós (Nagyósz, bádogos), Lafler Antal (Nagyteremia, szijgyártó), Szottrel Fülöp (Nagykikinda, rézöntő), Barby (Barbi) Antal (Bozsár, mészáros), Dáma Ferenc (Nagyósz, késes), Barba Péter (Nákófalva, lakatos).

1898/99: Noel Fülöp (Nagyószeg, szabó), Noel Péter (Nagyószeg, szabó), Potyén Antal (Újszentiván, lakatos), Rénár Jakab (Nagyósz, borbély), Polen József (Nagyósz, szabó), Freckó Ferenc (Nagyósz, kádár), Tudtennui Lajos (Nagyósz, borbély), Klaszkin Ádám (Nagyósz, szabó), Szentef Mihály (Szenthubert, csizmadia), Thierjung* József (Németcsérnye, csizmadia), Schády Antal (Nagyósz, borbély), Mussong József (Szenthubert, kékfestő), Diron Jakab (Nagyósz, esztergályos), Piár Ádám (Nagyósz, szabó), Giljon József (Nagyjécsa, szijgyártó), Scháti János (Nagyósz, esztergályos), Gottre Miklós (Nagyósz, sütő), Bogel Kristóf (Nagyteremia, cipész), Dáma Antal (Nagyósz, szabó).

Amíg a francia nevű iparostanulók az 1879. évi árvíz után valósággal özönlöttek a Bánátból Szegedre, addig 1880 és 1900 között a szegedi gimnázium francia nevet viselő tanulói számbelileg erősen megfogyatkoztak. Ezek névsorát 1880 és 1900 közötti időből — zárójelben feltüntetve a születési helyet, az apa előnevét és foglalkozását — az alábbiakban közlöm [56]: Buding Károly (Nagyósz; Jakab, tanító), Mersán József (N. Szt. Miklós; csak a gyám adatai vannak bejegyezve), Bertram József (Újbesenyő; Hermann, földművelő), André János (Szeged; József, mozdonyvezető), Wittje Ferenc (Csákova; József, mészáros »Saagon«), Quint János (Bocsár; József, köteles), Barbjer József (Mezőhegyes; József, pék), Schannen Béla (Horváth-Csene; Károly, szolgabírószági irnok), Schorsch Antal (Nagyszentmiklós; Fülöp, földműves); Muschong Miklós (Vojtek; István, földműves), Schanen József (Gyertyámos; Károly), Rémi Ferenc (Keresztes; Miklós, földműves), Marschang József (Keglevichháza; József, földműves), Curry Richárd (Budapest; Béla, vasúti tiszt Szegeden), Caesar Gyula (Pécs; Gyula, »cs. és k. törzsorvos« Budapestén), Wannie Rudolf (Kolozsvár; Vencel, nyug. katonaorvos Szegeden), Frecot Zoltán (Lugos; Miklós, földbirtokos Nagyteremián), Frekót János (Nagyósz; János, földbirtokos), Dama Henrik (Nagyósz; Miklós) Frecot Miklós (Nagyósz; János, földművelő Liblingen), Vetye Ferenc (Nagyósz; Lajos, kereskedő), Bartole Miklós (Csatád; János, jegyző), Kahlesz* Miklós (Nákófalva; Ferenc, cipész), Schannen Miklós (Perjámos; Miklós, gazdálkodó), Frecot Elemér (Szudriás; Miklós, takarékpénztári igazgató Nagyteremián), Schannen Rezső (Érsekújvár; Lajos, dohányjövédéki tiszt), Morán Rezső (Temesvár; Morán Hermína magánzónő), Bartole János (Grabác; Mihály, földműves), Sofró Béla (Aurélháza; Miklós, tanító), Deffert János (Nákófalva; Ferenc földműves).

A szegedi reáliskolában, mely a XIX. század közepén nyílt meg, szintén sok délvidéki tanuló végezte tanulmányait. Jellemző, hogy az 1876/77. tanévtől

kezdve 10 éven át az intézet tanulóinak többsége idegen ajkúakból állt. A reáliskola tanulói között is az intézet megnyitását követő évtizedek során számosan voltak olyanok, akik francia családnevet viseltek. Mivel az iskola anyakönyveiben található francia családnevek, mint pld. Osztie, Thierjung stb., a dolgozatomban már eddig felsorolt családnevek között is előfordulnak, ezért a reáliskolai tanulók neveinek és adatainak a gimnáziumi tanulókéhoz hasonló ismertetése fölöslegesnek látszik. Elegendőnek tartom, ha szemelvényül azoknak a francia nevű tanulóknak a nevét ismertetem, akik az 1894/95. tanévben voltak a reáliskola növendékei. Ezeknek a névsora a következő: Botwen Gyula, Barthole György, Potchen Jakab, Quint Jakab.

*

A Szegedi Állami Levéltár XIX. századi helyi vonatkozású anyagában, amint azt az eddigiekben közölt adatok tanúsítják, feltűnően nagy számban szerepelnek francia családnevek.

Adatok hiányában ezen családnevek viselőinek származási helye több esetben ismeretlen. Ez a tény a névanyag kisebbik részénél áll fenn, a nagyobbik részénél nem. Ez utóbbihoz tartozó családnevek két csoportba oszthatók. Az elsőbe azok tartoznak, amelyeknek viselői a század folyamán Franciaországból vagy más külföldi országból kerültek Szegedre, mint a már említett Petrus Prokár, Michael Rego és még mások. Amint láttuk, ez a dolgozatomban említett francia nevű személyeknél kevés esetben fordult elő.

A másik csoportba azok a családnevek tartoznak, amelyeknek viselői már mint belföldi honos személyek, az ország különböző részeiből jöttek Szegedre. Ezeknek kisebbik része főleg a fővárosból, illetőleg a mai Csehszlovákia déli területéről érkezett városunkba, a legnagyobb része pedig a Bánátból, ill. a Bácskából. Az előbbieket közül Curry Richárd és Lepage Adolf a fővárosban, Piquet Lajos, Lamóth Antal, Grand József és Schannen Rezső pedig a mai Csehszlovákia területén született. Francia nevű pesti lakosokról a Szegedi Levéltár XIX. századi anyagában gyakran történik említés. A század derekán — amint azt egyes adatok mutatják — jelentősebb számú francia kolónia lehetett a fővárosban. Erről tanúskodnak 1848 szeptemberében a főváros utcáin kifüggesztett falragaszok, melyek jelentkezésre hívták fel a Pesten tartózkodó franciákat, és közölték, hogy a francia önkéntesek külön alakulatban küzdhetnek a magyarok oldalán. A falragaszok szövege így kezdődött: Appel aux Français. Les citoyens français résidant à Pesth ont obtenu de Mr. le Président du Conseils des Ministres l'honneur de former un corps particulier de Volontaires, qui portera à la fois les couleurs françaises et hongroises... Ekkor már hosszabb ideje élt Pesten a szegedi Chapponok őse is, Louis Chappon, az ismert vívótanár, aki — halotti anyakönyvi kivonata szerint — Lyonban született. 1839-ben jelent meg Pesten német nyelvű könyve a vívásról. Petőfi is tőle tanult vívni [57]. A szabadságharc idején Chappon nemzetőr főhadnagy volt [58]. Leszármazottai közül ma is többen élnek Szegeden. Chapponnal egyidőben tartózkodott Pesten egy Ráyé Lajos nevű tanár, aki Abonyi Lajos író fiatal korában francia nyelvre tanította.

Francia családnevet viselő személyekkel a XIX. században ugyancsak találkozunk nemcsak a fővárosban és a Bánáttban, hanem — amint azt Piquet

Lajos és mások származási helye tanúsítja — az ország más részein és a mai Csehszlovákia területén is. Ezen családnevek nagyrészt azoknak a franciáknak a révén honosodtak meg, akik a XVIII. század folyamán, illetőleg a XIX. században a francia forradalmi és a napóleoni háborúk befejezése után telepedtek le. Ismeretes, hogy a XVIII. században a Bánáton és a Bácskán kívül — kisebb számban — Tolna megyében és a mai Csehszlovákia területén is telepedtek le franciák. A napóleoni háborúk idején kerül Magyarországra a ma is élő Laffeurse-család őse, aki a családi hagyomány szerint mint emigráns érkezett Franciaországból Magyarországra [59]. A XIX. század derekán egy rejtélyes múltú idegen élt a Pest megyei Abonyban, aki Abonyi Lajost, a későbbi író Abonyban éveken át tanította a francia nyelvre. Az idegen magát Dubourg-nak nevezte. Ez a rejtélyes múltú idegen, Abonyi Lajos közlése szerint lengyel emigráns volt, aki azonban igazi nevét egészen sírjáig eltitkolta. Francia családnevet viselt Ladislaus Berry is, aki mint katona, nem sokkal a XIX. század kezdete előtt, 1796 áprilisában Szegeden halt meg. A halotti anyakönyvbe történt bejegyzés szerint a szabolcsmegyei »Passon« (Pazony) községben született. Személyére vonatkozó közelebbi adatok nem ismeretesek. A Berry név a bánáti francia családnevek között is szerepel. Tisztázatlan a Romániában fekvő Dorgos község egykori főjegyzőjének, Berry Gézának az eredete. 1889-ben halt meg, s a halotti jelentésben Bourbon duc de Berry néven szerepel [60].

A dolgozatomban szereplő francia családnevek fentebb említett második csoportjának legnagyobb részét, amint arra már rámutattam, olyan családnevek alkotják, amelyeknek viselői a Bánátból jöttek Szegedre.

A Szegedi Állami Levéltár anyagában a bánáti francia családnevek egy része az eredeti francia alakban szerepel, mint pl. André, Chavanne, Leblanc stb. A legnagyobb részük azonban a többé-kevésbé deformált alakban fordul elő, amely a Bánátban alakult ki.

A francia családnevek bánáti írásmódja elég kaotikus képet mutat. Ugyanis a családnevek írásában általában — sokszor szeszélyes módon. — a francia kiejtéshez való igazodás és azzal párhuzamosan németes írásmód érvényesült, amint azt pl. a Polen (Paulin) szó esetében látjuk. A francia nevek kiejtésénél, mivel a francia telepeseket körülvevő lakosság német volt, német kiejtésbeli sajátosságok hatottak, ami természetesen a francia családnevek írásában is kifejezésre jutott. A fontosabb sajátosságok, amelyek elég szeszélyesen, következtelenül érvényesültek, röviden a következőkben foglalhatók össze: a német hangrendszerben ismeretlen ž hangnak a kiejtésben a hozzá leghasonlóbb š hanggal való helyettesítése és az írásban háromjegyű betűvel (sch) való jelölése (Georges helyett Schorsch), zöngés zárhang zöngétlenedése (Griffaton helyett Krifaton), zöngétlen zárhang zöngésedése (Petitjean helyett Betischan), szóvégi nazálisok feloldása g járulékhangnak szóvéghöz való toldásával (Marschang, Muschong, Perreng). Mindezek a jelenségek, amint már említettem, nem következtek be minden esetben és e kaotikus állapot eredményeként egyes francia családnevek több változatban szerepeltek (Leblanc, Löblan, Leblang), illetőleg több változatban maradtak fenn (Aubertin, Oberting, Oberding, Oberden).

A Szegedi Állami Levéltár XIX. századi anyagában előforduló francia családnevek közül egyeseknek az alakja az eredetihez, illetőleg a németesen

írt változatához képest a magyaros írásmód következtében újabb elváltozást mutat. Ez az elváltozás a következő esetekben következett be:

1. Egyes esetekben magánhangzók fölött ékezet alkalmazása következtében (Bartú, Bernárd, Petischán, Dáma, Deschán, Frekó, Lutjé);
2. Egyes mássalhangzóknak a magyar írásmódnak megfelelő hangjelölése folytán (Schati helyett Sáti, Bastin helyett Basztien, Potier ill. Potje helyett Potye);
3. Népnyelvi kiejtés következtében n helyett ritkán ny megjelenése (Polen helyett Poleny.)

A magyaros írásmódnak ezekben az említett esetekben tapasztalható érvényesülése nem mondható általános jelenségnek. Egyes francia családneveknél kiejtés szerinti írásmóddal is találkozunk (pl. Vinua, Donagyó), azonban a fennmaradt levéltári iratokban a családnevek írásánál általában az idegen írásmód követésére irányuló törekvés tapasztalható (Bainville, Bertrand, Chapon, Chautagne, Cherrier, Duffaud, Houchard, Lepage, Pierre, Roy stb.). A bánáti francia családnevek is általában abban az alakban szerepelnek, amely a Bánátban alakult ki (Petischán, Bockel, Dekrel, Merschán stb.).

A XIX. század közepe táján kezdődött meg az a névmagyarosítási áramlat, amelynek következtében a Szegeden is meghonosodott idegen családnevek közül a század második felében már egyre több kezdett eltűnni, ami a későbbi családnévkutatás terén mindenkor károsan éreztette és fogja éreztetni hatását. A névmagyarosítási törekvés — a rendelkezésre álló adatok szerint — kezdetben inkább a német nevű lakosok körében jelentkezett. A német származású Danné Balázs, amint azt az 1845. évi tanácsjegyzőkönyvben 866. tanácsjegyzőkönyvi szám alatt olvashatjuk, már 1845-ben »névének Dani-ra leendő átváltoztatására legfelsőbb helyen engedelmet« kért. A szabadságharc idején jelentkező névmagyarosítási áramlatról Reizner a következőket írja: »A hazafiságnak ily külsőségekből való nyilvánulása kihatott az egyesekre is. 1845 óta felsőbb engedéllyel a névmagyarosításnak több esete fordult elő... A legtöbb új nevet felsőbb hatósági engedély nélkül vették fel, s azért, de meg a rendkívül változott viszonyoknál fogva is az illetőknek a következő év végén régi letett neveiket újra fel kellett venni« [61]) A névmagyarosítási folyamat a század második felében tovább tartott. A belvárosi r. kat. plébánia születési anyakönyvébe 1862. év március 8-án történt bejegyzés szerint az egyik újszülött apjának a neve: Vogl-Madár Mihály. Ugyanez a személy az 1864. évi augusztus 29-i bejegyzésben már csak Madár Mihály néven szerepel. Ebben az időtájtban a belvárosi r. kat. plébánia halotti anyakönyvében két olyan személy nevéét találjuk, akiknek magyarosított nevük volt: Endrényi (Ebner) Antal (1863), Bérczy (Szilber) Lajos (1864).

Ez a névmagyarosítási törekvés később idegennek vélt, de eredeti magyar családneveket is érintett. Ugyanis egyik-másik magyar családnevet hangalakjának különös volta miatt nem tudták sem magyar közszóval, sem valami helynévvel kapcsolatba hozni, s ezért idegen eredetűnek vélték, pl. a Beviz nevet, melyet egyik viselője Gyarmati-ra »magyarosított«. A Beviz nevet Melich János levélbeli közlése szerint a Bóviz~Beviz alakváltozatoknak Bő + víz öszetételéből meg lehet magyarázni. Az efféle esetek egy családnév szótár szükségességét nagyon igazolják.

A névmagyarosítási áramlat később a francia családneveket sem kímélte. A századvégi és századunk eleji helyzetre a francia és más idegen családnevek sorsára vonatkozóan jellemző a következő közlemény, amelyet a Magyar Nyelvőr a Budapesti Hírlap 1910. évi egyik novemberi számából vett át. Az akkori időkre nagyon jellemző közleményt az alábbiakban közlöm: »A Savanya gyerekek. Szegedről írják: A köztudatban él, hogy a Savanya éppen olyan törzsökös szegedi vezetéknev, akár a Paplógó, Kisguci, Szélpál, Kószó vagy Sáry, Kazy, Bába. Az alsóvárosi iskolában se találta különösnek senki sem, amikor a fiúk örvendezve kiáltották: 'Itt vannak a Savanya gyerekek...' Csupa pufók arcú, sűrű vérű, izmos gyerekek a Savanyák egytől egyig. Nagy a respektus irántuk, mert külön-külön is ereje van az öklüknek, hátha még hatan együtt vonulnak föl a sok százéves alsóvárosi kolostortérre, ahol teljesen ők a helyzet urai az alsóvárosi gyermekek világában. Úgy viselkednek, mint akiknek a legtöbb jussuk van a szegedi humuszhoz, mert Szegednek volt már Savanya főbírája, Savanya gvardiánja, Savanya kocsmárosa, pékje, kovácsa. De a régi törzsökös család büszke ivadékait ma váratlanul egy bántó érzés hatásának a suhintása érintette. A gvardián a hiyatalába citálta a Savanya-gyerekeket és így szólt hozzájuk: 'Gyerekek, itt van már az ideje, hogy megmagyarosítsátok a neveketet, s belügyminiszteri engedéllyel viseljétek a Savanya nevet, amelyet eddig is becsülettel viseltetek'. Utána jártam a dolognak. Hát nem a régi Savanyák ivadékai ezek a gyerekek? kérdeztem a gvardiánt. 'Nem bizony, mert a gyerekek édesapját Chavanne-nak hívták.' Chavanne? Akkor franciák az istenadták('Telivér francia tiszt volt az apjuk. A rekonstrukció idején került Szegedre és Tisza Lajos jóvoltából előbb egy kis polgári állást töltött be, majd a lóvasúti társaságnál lovász volt, fölügyelt a társaság negyven lovára és a kocsisokra, Majd özvegy A.-nét vette feleségül, kítől hat fia származott. Hat fiú, aki francia vére ellenére szintiszta magyar lelket hordoz magában.' A hat Chavanne fiúból hat Savanya lesz, akik csak magyarul éreznek és magyarul beszélnek« [62].

Befejezésül, áttekinthetőség céljából alfabétikus sorrendben közlöm — a Szegeden elhúnyt francia hadifoglyok neveinek kivételével — azokat a francia, ill. franciának tekinthető családneveket, amelyek dolgozatomban szerepelnek. Az egyes családnevek után zárójelben közlöm a megfelelő francia családnevet — amennyiben az *Dauzat* és *Bach* névszótárai [63] alapján megállapítható —, azután pedig az előforduló alakváltozatokat. Minthogy a családneveknél dolgozatomban az előfordulás helyére hivatkoztam, azt az alfabétikus felsorolásban nem tüntetem föl. A feltételezett francia családnevek *-gal vannak megjelölve.

A dolgozatomban szereplő francia, ill. francia eredetű családnevek az említett hadifoglyok neveinek kivételével a következők:

ANDRÉ (André); ANSELM (Anselme v. Anserme); ARLETH (Arlet v. Harlet; ez a családnév *Dauzat* névszótárában mint francia, *Heintze-Cascorbi* munkájában [64] pedig mint német családnév szerepel. Adolf Bach a művében felsorolt német családnevek közé már nem vette föl.); ÁRON (Aron); BAINVILLE (Bainville), Beinville; BALLON (Ballon); BÁLLING* (Ballin?); BARBA (Barba); BARBY (Barby v. Barbier v. Barbié), Barbi; BARBETTE (Barbette); BARBJER (Barbier); BARTEL (Barthel v. Bartel); BARTHU (Barthou), Bartu, Bartú; BARTOLE (Barthole v. Bartole); BASTIEN

(Bastien), Basztien; BERENG, Bering l. PERENG; BERNÁRD (Bernard); BERRY (Berry); BERTHIER (Berthier); BERTRAND, BERTRAM (Bertrand, Bertram), Bertran; BETISCHÁN l. PETISCHÁN; BIKÓ (Picot); BODIN* (Baudin? v. Bodin?); BOHLEN l. Pólen; BOCKEL (Boquel, Bocquel), Bokel, Bogel; BOHN (Bon); BONNAZ (Bonnaz), Bonnáz, Bonnasz; BORQUES (?); BORTOLOLOT* (Bartholet?); BOTHVEN (Baudouin), Bothwen, Bodven; BRASSEUL (Brasseul); BUDING (Boudin v. Budin);

CARBOLE* (?); CAESAR (César v. Cézard), Caesár, Caezar; CHAPPON (Chappon); CHAMBRE (Chambre); CHANTAQUE l. CHAUTAGNE; CHAUTAGNE (Chautagne), Chautagné, Schautagne, Schotten, tévesen írt alakváltozata: Chantaque; CHAVANNE (Chavanne); CHERRIER (ChARRIER v. Cherrier), Cherier, Scherier; COLLIN (Collin v. Colin), Kolling; CRETIER (Créttier), Krettier; CURRY (Cury); CZESCHÁN* (?); CZORNET (Cornet);

DAMA (Damas), Dáma; DEFFERT (Defert); DEGORSZI* (Desgorces? Decorse?); DEGRE (Desgrée, Desgrées), Degrée, Degreé; DEKREL (Degrel, Degrelle); DENUÉL (Denoel?); DELLVAUX (Delvaux); DESJARDIN (Desjardins); DESCHÁN (Dejean), Déschán; DIÁN (Déhan); DINYÉR (Denier, Dinier), Dinjer, Tenjer, Tinjer; DIPPONG (Dupont), Tippang; DIRON (Duron, Durand); DONAGYÓ (Donadieu); DUBRE (Dubray, Dupré); DUFFAUD (Duffaud);

ESZTA* (Esto), Esztó;

FOURNIER (Fournier), Furnier, Furir; FRECOT (Frecaut v. Frécó, ill. Frécourt; Frécourt lotharingiai helység neve, amint az Zéliqzon Dictionnaire des patois romans de la Moselle c. szótárának 289. lapján olvasható, lotharingiai francia kiejtés szerint »fréco«), Freko, Frekó, Freckó, Frekkó, Frekot, Frekót, Frekott, Frékov, a szenthuberti francia telepések nevei között Fricko alakban is előfordul, a charleville-i telepések névjegyzékében a fent említett Frecaut változatban szerepel; FREMONT (Frémont);

GENET (Gesnel); GERBOD (Gerbaud); GILJON (Guillaume v. Quillon), Gieljon; GILJUME (Guillaume); GILL* (Gille?); GILLE (Gille v. Gilles v. Guillet); GILLÉT (Guillet v. Gillet); GILOT (Guillot v. Gillot); GIRET* (Giret), Gireth; GOTTRE l. KOTRE; GRAND (Grand); GRANDJEAN (Grandjean); GRIFFATON (Griffaton); Griffatong, Krifaton;

HALOF (Aloffe v. Allof?); Halóf; HARJÓ (Henriot v. Hanriot); HEKTOR (Hector); HOUCARD (Houchard); HUNYÁR (Houniard? Housniard?), Huniár; HUSSON (Husson);

ILLER (Hilaire v. Illaire);

JAURE (Jaures); JEAN (Jean); JOMBART (Jombard);

KAHLESZ* (Charles? v. Gales v. Kalis; Reiser György szíves közlése szerint: Gales, Kales elterjedt családnevek Luxemburgban; a Bánátba 1784-ben beköltözött ős Joh. Kalis nevet viselt), Kalesz, Kálesz, Kalész; KAUTHEN* (?); KASZTÓRY (Castory?); KÁDY* (Cadet v. Cadit) Kádi; KRIFATON l. GRIFFATON; KLASZKIN (Clasquin); KOHLIN* (Collin? v. Colin?) KOKRON (Cocron? v. Coqueron?), Kokrón, Kokrán, Kokkrón; KOLETT (Colett?); KOLLING l. COLLIN; KOTRE (Cotret, Cottret, Caudry, Coudry, Coudray?);

LABORDEN (Laborde?); LAFLER (Lafleur), Laffler; LAMÓTH (Lamothe v. Lamotte); LAPART (Lapart? Lepart?); LEBLANC (Leblanc); LEFLOR (Lefort? Lafleur?); LEFORT (Lefort), Lefor, Lefohr; LEGÓ* (Lecomte v. Lecaux?) Légó; LEMONTON (Lemonton, Lemouton), LEPAGE (Lepage); LESEUR (Leseur); LEVEQUE (Lévêque); LOURDELET (Lourdelet), Louedelet, Loudelat, Lurdelé; LUTJÉ (Lutier v. Luthier), Lutje, Lutye, Luttje, Luttie, Lutyä, Ludjé, Luttchen;

MAISON (Maison); MALLET (Mallet); MANÓVER (Manoeuvre); MARCHAL (Marchal), Marschall; MARSCHANG (Marchand), Merschán, Mersán; MASSION (valószínűleg Masson alakváltozata); MASSON (Masson v. Maçon), Maszong, Maszszing; MATIÉ (Mathieu), Matyje, Mátyé; MERSCHÁN I. MARSCHANG; MICHON (Michon); MICHEL (Michel), Mischel; MORÁN (Morand), Morang, Mórang; MUSTIÈRE (Moustier), Müstier; MOULE (Moulin?); MUZSONG (Mougeon v. Mougénot), Muschong, Mussong;

NIKOLET (Nicolet), NOEL (Noel), Nohel, Noher;

OBERTING (Aubertin) Oberding, Obeding; OBRI (Aubry); ORDINAN* O(RDINAU?) (?); OSZTIE (Ostier);

PAPILION (Papillon); PERENG (Périn v. Perrin), Pering, PETI (Petit),^o PETISCHÁN (Petitjean), Petischan, Betischán; PETRIN* (?) Petring; PIÁR (Billard), Piar; PIERRE (Pierre), Pier; PIKHARDT (Picard); PINNEL [Luxemburgban: Pinnel, Pünnel Punelle; Zéliqzon szerint, amint az id. szótárának 508. lapján olvasható, 'pinel, pünel' = prunelle de haies, fruit du prunier épineux (= kökény), Reiser György szíves közlése]; PIQUET (Piquet); PRIELLE (Prielle); PROKÁR (Brocard v. Brocart); POLEN I. PAULIN; PAULIN (Paulin), Polen, Poleny, Pólen, Bohlen; POTIER (Potier, Pothier, Pottier), Pottje, Potjem, Potyen; PUDING I. BUDING; PULJER* (Boulier, Bouillier, Bouillier?);

QUINT (Quint);

RABIN* (Rabin); RÁYÉ (Royer), REGO (Regaud); RENNARD (Renard), Rennár, Renárd, Renárt, Rénár; RENYE (Régnier v. Renier v. Renié), Renje, Renjé; RENNON (Renaud); RÉMI (Remy); RISÁR (Richard), Rischár; ROCHER (Rocher); ROUTTI* (Routtier?); ROZJÁR* (Rosières, Reiser György szíves közlése szerint Luxemburgban ismert családnév); ROY (Roy);

SCHANEN (Janin), Schannin, Schannen; SÁTI (Chadey, Chady?), Schaty, Schádi, Scháti, Scháty; SCHÁK (Jacques); SCHARDEN (Chardin v. Jardin); SCHERLÉ* (Gerle?); SCHILZONG (Gilson); SCHIRA* (Girard, Giraud?); SOFRÓ (Chaufferon? Geoffroy [Jeoffroy]?), Schofró; SORS, SCHORSCH I. ZSORZS; SCHORDJE* (?), Schordie, Schorti; SCHOTTÉN I. CHAUTAGNE; STUFLE (Stophelé, v. Stoffel < Christophle);

SZEMMÁRY (Sainte-Marie), Szemmári, Szenmári; SZENTEF (Saintève); SZIMONE (Simonet); SZOTTREL (Sauterelle);

TENJER I. DINYÉR; THIER* (Thiers v. Tiers?); THIRJUNG* (Thirion), Thierjung, Tyrjung; TINJER I. DINYÉR; TIPPANG I. DIPPONG; TUTENUJI (Toutenuit), Tutenui, Tutenuj, Tudtenui, Tuttenui;

VETYE (Vétier), Vitje, Vityé, Wittje, Wittye, Vitier; VILLET (Villet); VINOY (Vinoy); VITIER I. VETYE; VIVÉ (Viviers); VITYE I. VETYE; VOTRENG I. WOTTRENG;

WALLET (Valet); WANIE (Vanier v. Vannier?); WILLERT (Villier); WOSCHING* (Vogin? Voisin? Vaché? Utóbbi néven [»Wasche«] — Reiser György szíves közlése szerint — egy család 1770-ben Lotharingiából vándorolt be a Bánátba); WITTJE, WITTYE I. VETYE; WOTTRENG (Vautrin), Wodreng, Wadreng, Votreng;

ZSORS (Georges), Schorsch.

A felsorolt családnevek száma meghaladja a száznyolcvanat. Köztük sok olyan név van, amelyeknek viselői csak rövidebb ideig tartózkodtak Szegeden, azonban ezek a francia, ill. francia eredetű családnevek így is beszédes bizonyítékai annak a szerepnek, melyet a Szegedre került franciák, ill. francia származású személyek a város életében betöltöttek.

JEGYZETEK

- [1] Az említett adóösszeírási, ill. népszámlálási adatokat lásd Reizner János, Szeged története. Szeged, 1899—1900. III. 143—144.
- [2] Szegedi Állami Levéltár (SZÁL), Szegedi városi tanácsülési jegyzőkönyvek, 1800. 28. tanácsjegyzőkönyvi szám.
- [3] Reizner i. m. III. 473. Meg kell jegyezni, hogy az iparosoknak Reizner által említett 1830. évi száma (2728) a részadatok összegével nem egyezik.
- [4] Palásti László: Francia családnevek Szegeden a XVIII. században. A Szegedi Pedagógiai Főiskola Évkönyve. Szeged, 146—47.
- [5] Szegedi belvárosi r. kat. plébániahivatal (SZBPI), Protocollum Defunctorum Lib. III. 1788—1825.
- [6] SZBPI: Liber I Protocollum Militarium Personarum in Ecclesia Parochiali Szegediensi ad S. Demetrium Defunctorum, Baptisatarum, et Copulatarum, ab Anno 1795 die 1^a Januarii inchoatus.
- [7] SZÁL: Szegedi városi tanácsülési jegyzőkönyvek, 1809. 1584., 1683.
- [8] Uo. 2311.
- [9] Uo. 2030.
- [10] SZÁL: Szegedi városi tanácsülési jegyzőkönyvek, 1813. 3866., 2955.
- [11] Uo. 3958., 4004. és 1814. évi tanácsülési jegyzőkönyvek. 33.
- [12] SZÁL; Szegedi városi tanácsülési jegyzőkönyvek, 1813. 3865.
- [13] Uo. 4088.
- [14] SZÁL: Szegedi városi tanácsülési jegyzőkönyvek, 1809. 2381.
- [15] SZÁL: Szegedi városi tanácsülési jegyzőkönyvek. 1837. 1808., 2608.
- [16] Palásti László: Franciák és a francia nyelv a Bánátban a XVIII. és XIX. században. A Szegedi Pedagógiai Főiskola Évkönyve. Szeged, 1958. I. 157.
- [17] SZÁL: Szegedi városi tanácsülési jegyzőkönyvek, 1813. 3303.
- [18] SZÁL: Szegedi városi tanácsülési jegyzőkönyvek, 1814. 1565.
- [19] Uo. 850.
- [20] Kováts István, Egy Szegedi Ön-Éleleírása. 1884. 109—111. (Kéziratban a Szegedi Somogyi Könyvtárban.)
- [21] SZBPI, Liber VIII Baptisatarum, 1794—1825.
- [22] SZÁL: Szegedi városi tanácsülési jegyzőkönyvek, 1809. 1801.
- [23] Uo. 1757.
- [24] SZÁL: Bűnfenyítő iratok, 1809—1811, 163. számú irat.
- [25] SZÁL: Szegedi városi tanács iratok, 1814, 2733.
- [26] SZÁL: Szegedi városi tanácsülési jegyzőkönyvek, 1814. 2733.
- [27] Uo. 1636.
- [28] SZÁL: Szegedi városi tanács iratok, 1810, 1918.
- [29] SZÁL: Bűnfenyítő iratok, 1809—1811. 117., 118., 119. sz. iratok.
- [30] Uo. 120. sz. irat.
- [31] SZBPI, Protocollum Defunctorum Cum indice Lib. III., Ab. Anno 1788—1825.

- [32] Reiser György levélbeli közlése. Reiser Györgynek dolgozatom szíves átnézé-
séért és annak során tett értékes megjegyzéseire e helyen is köszönetemet
tejezem ki.
- [33] SZBP1, Protocollum Defunctorum Cum indice Lib. III., Ab. Anno 1788—1825.
(1800. évi július hó 20-i bejegyzés.)
- [34] SZÁL: Szegedi városi tanácsülési jegyzőkönyvek, 1801, 7.
- [35] Szegedi Somogyi Könyvtár, Bognár cég lajstroma 1823-tól.
- [36] SZÁL: Befogadott polgárok névjegyzéke, 1819—1826. 17. sorszám.
- [37] SZÁL: Szegedi városi tanácsi iratok, 1820. 211.
- [38] SZÁL: Befogadott polgárok névjegyzéke, 1844—47. 60. sorszám.
- [39] SZÁL: Szegedi belvárosi r. kat. esketési anyakönyv, 1827—1847.
- [40] SZÁL: Consignatio Tyronum Arti & Opificum Regiam Capitaalem Scholam
Szegediensem frequentatum: inchoatum Anno Scholastico 1809/10.
- [41] SZÁL: Megyehatósági elnöki iratok, 1851. 1.
- [42] Uo.: 11.
- [43] SZÁL: Megyehatósági elnöki iratok, 1852, 38.
- [44] SZÁL: Megyehatósági elnöki iratok, 1856, 74., és 1857. évi megyehatósági
elnöki iratok: 63. 2-4b
- [45] A családnév után zárójelben sorrendben a következő adatok vannak feltün-
tetve — amennyiben azok az anyakönyvekben szerepelnek —: foglalkozás,
születési hely, a családnév előfordulásának ideje az anyakönyvben.
- [46] Reizner: i. m. III, 514.
- [47] SZÁL: Megyehatósági iratok, 1854, 450.
- [48] A felsoroltak neve a 40. szám alatt említett lajstromban található.
- [49] Szegedi Somogyi Könyvtár, Bognár cég lajstroma.
- [50] Giljos Miklós szegedi lakos szóbeli közlése.
- [51] SZÁL: A szegedi községi polgári leányiskola anyakönyve és osztályzata,
1874—1887/88. Itt jegyzem meg, hogy dolgozatomban az egyes családnevekkel
kapcsolatosan a születési hely, ill. lakhely nevét minden esetben abban az
alakban közlöm, amelyben ezek a helynevek az egyes anyakönyvekben vagy
lajstromokban szerepelnek.
- [52] SZÁL: A szegedi gymnasium tanulóinak névjegyzékei, ill. névkönyvei,
1850/51—1878/79.
- [53] A családnév után zárójelben sorrendben a következő adatok vannak feltüntetve,
amennyiben azok az anyakönyvekben szerepelnek: foglalkozás, születési hely,
a családnév előfordulásának első időpontja az anyakönyvben.
- [54] SZÁL: Névmutató (Iparoslajstrom mutató), 1884—1905.
- [55] SZÁL: Az iparostanulók anyakönyvei, 1884/85—1898/99.
- [56] SZÁL: A szegedi városi főgymnasium névkönyvei 1879/80—1900/01.
- [57] Petőfi-könyv. A Petőfi Társaság megbízásából szerkesztették Császár Elemér
és Ferenczy Zoltán. Budapest, 1923, 19.
- [58] Chappon László szegedi lakos közlése.
- [59] Lafteurse Rezsóné volt abonyi lakos szóbeli közlése.
- [60] Réthy László: Franciák és elsász-lotharingiaiak a magyarságban. Ethnogra-
phia. 1891, 232.
- [61] Reizner: i. m. II. 76.
- [62] Magyar Nyelvőr. 1911, 138—139. A század folyamán történt névváltoztatásokról
egy 1895-ben megjelent kiadvány tájékoztató (Századunk névváltoztatásai.
Helytartósági és miniszteri engedéllyel megváltoztatott nevek gyűjteménye.
1800—1893. Budapest, 1895.). Ebben csak kevesen szerepelnek olyanok, akik
eredetileg francia családnévet viseltek, mint pl. András (André) István,
Erődi (Lafors) Gusztáv, Gassi (René) Henrik, Kisfaludi (Tirjung) Péter, Vár-
hegyi (Deville) János.
- [63] Albert Dauzat: Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénoms
de France, Paris, 1951., Adolf Bach: Deutsche Namenkunde I. 1., 2., III.
Heidelberg, 1952., 1953., 1956.
- [64] Heintze—Cascorbi: Die deutschen Familiennamen geschichtlich, geographisch,
sprachlich. 6. kiadás. Halle (Saale), 1925, 115.

Л. Палашти

В местном материале Сегедского Государственного Архива из XIX. в. встречаются многие французские или французского происхождения фамилии. Имена французских военно-пленных, умерших в Сегеде во время французских революционных и наполеонских войн, сохранялись в старых метрических книгах римско-католической приходской канцелярии. Между 1793 и 1814 в Сегеде умерло почти 400 французских военно-пленных. Многие из носителей французских фамилий, встречающихся в материале Сегедского Гос. Архива из XIX. в. были поселившимися в Сегеде военнопленными, беглецами, ремесленниками и инженерами. Большинство носителей французских или французского происхождения фамилий, прибывали в Сегед уже как венгерские граждане, главным образом из Баната. Большинство французских и французского происхождения фамилий, употребляемое и в наши дни внедрялось через эти лица, напр. Leblanc, Chambré, Giljon, Maszong, Noel, Pierre, Wottreng и т. д.

Часть фамилий встречается в первоначальной французской форме (напр. Lefort, Prielle), но большинство, главным образом банатские французские фамилии подвергались изменениям (напр. Dippong, Donagyó, Frekó, Petischán, Schannen, Schorsch, Vitye и т. д.

DATEN ZUR GESCHICHTE DER SZEGEDER FRANZÖSISCHEN
FAMILIENNAMEN AUS DEM 19. JAHRHUNDERT

von

L. Palásti

In dem die lokalen Verhältnisse betreffenden Material des Szege-der Staatlichen Archivs kommen zahlreiche französische Familiennamen, resp. solche von französischem Ursprung vor. Die Namen der zur Zeit der französischen Revolution und später während der napoleonischen Kriege in Szeged verstorbenen französischen Kriegsgefangenen sind in den alten Sterberegistern des innerstädtischen röm. kath. Pfarramtes erhalten geblieben. Zwischen 1793 und 1814 sind nahe an 400 französische Kriegsgefangene in Szeged gestorben. Unter den Trägern der im Staatlichen Archiv im Material des 19. Jahrhunderts vorkommenden französischen Familiennamen gab es mehrere in Szeged ansässig gewordene Kriegsgefangene, resp. Flüchtlinge, Gewerbetreibende, Ingenieure, usw. Die meisten französischen Namen oder Namen französischen Ursprungs tragenden kamen schon als Heimatsberechtigte nach Szeged. Es waren das hauptsächlich Banater von französischer Herkunft. Die meisten auch noch heute gebräuchlichen französischen Ursprungs stammen von diesen letzteren, z. B. Leblanc, Chambré, Giljon, Maszong, Noel, Pierre, Wottreng, usw.

Ein Teil der Familiennamen kommt in der originalen französischen Form vor (z. B. Lefort, Prielle), der größte Teil aber, besonders die Namen der Nachkommen Banater französischer Familien ist mehr oder weniger deformiert (z. B. Dippong, Donagyó, Frekó, Petischán, Schannen, Schorsch, Vitye, usw.).